

Het hoofdaanvalfront van Port Arthur en zijn nabijverdediging,

DOOR

D. VAN DEN BERG,

Eerste-Luitenant-Adjutant b/h Regiment Genietroepen.

(Vervolg van blz. 90.)

²⁰ Augustus. Bij den zonsopgang van den 20sten heropenden de belegeraars het bombardement met de zelfde kracht.

De resultaten der beschieting waren dien dag nog grooter dan den 19^{en}. In Oost-Kikwanschan (dat den vorigen dag alleen reeds door 600 15 cM. projectielen was getroffen) en Batterij H werd een 15 cM. kanon, in Noord-Kikwanschan een 2-tal vuurmonden en een mitrailleur, in Batterij M een 10,6 cM. kanon, in Oost-Panloenschan 3 7,5 cM. kanonnen, in West-Panloenschan 2 oude veldvuurmonden stuk geschoten; in Batterij R werd een munitiemagazijn tot ontploffing gebracht. In Noord-Kikwanschan werd in de des nachts herstelde borstwering wederom eene bres geschoten, terwijl een projectiel sprong in een der toegangen tot de kazerne, en aldaar 23 man doodde en 20 verwondde. In werk P werden, volgens een bericht van den commandant van het werk, »de loopgraven vernield, de schuilplaatsen verwoest »op één na, die eveneens door twee projectielen zwaar beschadigd »was«. In Oost-Panloenschan was nog slechts één schuilplaats bruikbaar; bij West-Panloenschan waren de loopgraven hier en daar geheel en al met den grond gelijk gemaakt; in de borstwering was eene bres geschoten en de schuilplaatsen waren vernield. Een munitiemagazijn in Batterij H vloog in de lucht. De betontraversen van den cavalier in Erloengschan werden meermalen getroffen door projectielen, die 10 à 13 cM. diepe trechters van 30 à 45 cM. middellijn sloegen. Ook de verliezen aan personeel waren allerwegen groot, terwijl voorts in de stad eenige huizen werden vernield. Blijkens eene melding van Generaal GORBATOWSKI aan den vestingcommandant werd ook in den Chineeschen Muur nabij de Panloenschan-redouten eene bres geschoten. Zoodanig was de aanblik, die deze redouten, Wantai, en vooral ook Noord-Kikwanschan opleverden, dat aan het Japansche hoofdkwartier werd bericht, dat die werken nagenoeg waren verwoest.

Intusschen wonnen de troepen van de 9^e divisie ten westen, die van de 11^e ten oosten van Noord-Kikwanschan langzaam terrein, waarbij van de dekking, die terreinplooien e.d. boden, zorgvuldig werd partijgetrokken.

Tegen 6 uur des avonds rapporteerde de commandant van West-Panloenschan aan Generaal GORBATOWSKI: »Mijn voorposten hebben vijandelijke veldartillerie hooren rijden in de richting van Dapalidsjoean«. Te 6¹⁵ n.m. deelde Generaal GORBATOWSKI aan het vesting-commando mede: »De vijand beschiet hardnekkig de redouten, vooral Oost-Panloenschan, alsmede de naburige batterijen. Op het oogenblik is ook eene bres in den Chineeschen Muur gemaakt. Vóór de redouten, in het gaoljan, ziet men veldartillerie, en daarachter aanzienlijke afdeelingen infanterie. Ik denk, dat de vijand heden de redouten zal aanvallen«. Ongeveer te gelijker tijd werd uit Werk Q bericht: »De toestand van Werk Q is gevaarlijk. Hier zijn nog slechts 20 man; de overigen zijn buiten gevecht gesteld. Eene aanzienlijke macht rukt tegen de lunet op«.

Generaal GORBATOWSKI, die zich nog immer op de Rotsachtige Hoogte ophield, nam zelf de bewegingen waar van drie Japansche colonnes, ter sterkte van 3 bataljons, die in de terreinplooien bij Dapalidsjoean verdwenen. In verband met den te verwachten storm gaf hij daarom bevel, dat 1 sectie van $\frac{9}{16}$ de bezetting van Werk P versterken moest, terwijl de bezetting van elk der beide Panloenschan-redouten met 1 sectie van $\frac{7}{16}$ werd aangevuld; voorts verzocht hij aan Generaal SMIRNOW, in het vak Oost-Kikwanschan—Werk P een bataljon van het 14^e regiment (algemeene reserve) in te zetten; dit bataljon nam te 8 uur des avonds opstelling achter Wantai.

Nacht 20/21
Augustus.

Met het invallen van de duisternis zweeg het Japansche geschut-vuur en namen de verdedigers, evenals den vorigen avond, de herstelling hunner beschadigde verdedigingswerken weder ter hand; een gedeelte der bezetting werd evenwel gevechtsvaardig gehouden, terwijl het voorterrein met de zoeklichten geregeld werd waargenomen. Toch bleven de Japansche voorposten gestadig naderen, en te 9 uur vielen de eerste geweerschoten tegen de forten.

Vanaf 11 uur 's avonds werden de Russische voorposten vóór Oost-Kikwanschan en Werk Q teruggedrongen, en tegen middernacht ontving de commandant van Noord-Kikwanschan uit Werk P bericht van de waarneming, dat de Japanners in groepen van 10—15 man het fort naderden. Terstond daarop werd het vóór-en zijwaarts van het fort gelegen terrein met behulp van lichtkogels afgezocht (het kort te voren in het werk opgestelde zoeklicht was beschadigd), doch de aanvallers bevonden zich reeds in den dooden hoek en werden derhalve niet ontdekt.

Tegen 2 uur begonnen de Japanners op hun geheelen linkervleugel den aanval.

De gracht van Oost-Kikwanschan werd door een bataljon van het 22ste (Japansche) regiment aangevallen, doch $\frac{4}{25}$ (Russ.) ontving hen

met de bajonet en sloeg de aanvallers na een verwoeden strijd terug.

Koboeyama werd tijdelijk door de Japanners in bezit genomen, doch de door Generaal GORBATOWSKI ter ondersteuning toegezonden twee sectiën van $\frac{12}{16}$ slaagden er in, hun het werk weder te ontnemen.

Werk Q, in welks hindernissen reeds den nacht te voren coupures waren gemaakt (verg. blz. 90) en welks 4 vuurmonden alle beschadigd waren, was in den loop van den avond tijdig met $\frac{2}{15}$ versterkt. Het werd bestormd door het 1ste bataljon van het 44ste regiment, dat er weldra in slaagde, de lunet te bezetten en de Japansche vlag op de borstwering te planten. De beide sectiën van $\frac{9}{25}$ beschoten vervolgens het werk van af den daarachter gelegen tak van den Chineeschen Muur, terwijl Noord-Kikwanschan en eene van de achter Oost-Kikwanschan gelegen batterijen (verg. Jaarg. 1910, blz. 771) eveneens de aanvallers in het werk krachtig onder vuur namen. Dezen waren daardoor genoodzaakt, grootendeels op den voet van den heuvel terug te gaan, alwaar zij in eene kloof eenige dekking vonden. Een 20- à 30-tal Japanners wist evenwel in de schuilplaatsen stand te houden; een aanval, door drie sectiën van $\frac{3}{15}$ (Russ.) tegen hen ondernomen, mislukte ten gevolge van het goed gerichte kruisvuur der Japanners.

Tegen den morgen hervatten de Russen hun pogingen tot herovering van het werk; 2 sectiën beschoten het inwendige van de, aan de keelzijde geheel open lunet, terwijl de derde een bajonet-aanval uitvoerde. Ditmaal hadden de Russen succes: Werk Q viel weder in hunne handen en slechts weinige Japanners wisten levend uit de lunet te ontkomen.

Tegen 2 uur waren het 2^e en het 3^e bataljon van het 44ste Japansche regiment aan de ijzerdraadversperring vóór Noord-Kikwanschan gekomen, waarin door de pioniers en de infanterie coupures werden gemaakt. Even later ontdekten de verdedigers bij het schijnsel van een lichtkogel, dat een aantal Japanners nabij den kruin van het glacis hun vlag hadden geplant. De door de aanvallers medegevoerde stormladders bleken evenwel te kort; zij lieten zich daardoor echter niet ontmoedigen; verscheidene Japanners sprongen onversaagd langs den steilen contre-escarp naar beneden . . . om onmiddellijk van uit de contre-escarp galerij te worden neergeschoten. Het vervolgens door de fortbezetting afgegeven geweer- en mitrailleurvuur en het kartetsvuur uit het geschut, dat terstond op de frontborstwering in batterij was gebracht, dwong daarna de Japanners tot den terugtocht. De storm werd dien nacht niet herhaald.

Tegenover het interval Noord-Kikwanschan—Erloengschan hadden intusschen de aanvallers hun strijdkrachten geconcentreerd en hun

voortroepen reeds tot den voet van de hoogten vooruitgeschoven; het gros van de 6^e brigade stond nabij de spoorlijn, terwijl de 4^e landweer-brigade, die tot dusver in de Wolfsbergen in reserve was gebleven, ter ondersteuning gereed werd gehouden.

Het mocht den pioniers niet gelukken coupures in de (electrische) ijzerdraadversperring te maken, aangezien de verdedigers, door den overgang van granaat- tot granaatkartetsvuur opmerkzaam geworden, al hun aandacht aan het voorterrein wijdden en dit voortdurend met een 3- à 5-tal zoeklichten en met behulp van lichtkogels afzochten, waardoor tot driemaal toe de pogingen tot vernieling van de hindernissen werden verijdeld. Ook troffen de Russen de noodige maatregelen tot versterking der bezetting van de bedreigde werken. Generaal GORBATOWSKI had n.l. de bezetting van Werk P (een half jachtcommando ¹⁾ van het 15^e regiment) versterkt met eene sectie van $\frac{9}{16}$, en uit zijn reserve $\frac{6}{14}$ achter den toegang tot Oost-Panloenschan en $\frac{5}{14}$ achter dien naar West-Panloenschan doen oprukken, ten einde als vakreserve beschikbaar te zijn; de Chineesche Muur tusschen deze beide compagnieën werd door $\frac{11}{16}$ bezet.

21 Augustus. Kort vóór het aanbreken van den dag, tegen 5 uur, rukte het 1ste bataljon van het 7^e Japansche regiment, waarachter het 3^e bataljon als reserve, op tegen Oost-Panloenschan; het 2^e bataljon ging ten aanval tegen Werk P, ten einde dat werk te beletten, bij den aanval op Oost-Panloenschan in te grijpen. Zoodra het 1ste bataljon de donga, waardoor het gedekt kon oprukken, verliet en tegen de grootendeels nog intacte versperringen stormde, kwam het onder een hevig kruisvuur uit Noord-Kikwanschan, West-Panloenschan, Haschimakayama (dat een doordringen op de linker flank van Oost-Panloenschan ten eenen male onmogelijk maakte) en Erloengschan; in enkele minuten werd het nagenoeg geheel vernietigd; de weinige overlevenden vluchtten terug naar de donga, of zochten en vonden eenige dekking in eene verlaten loopgraaf aan den voet van het glacis.

Een onmiddellijk daarna met de reserve ondernomen storm onder persoonlijke aanvoering van den regimentscommandant, Kolonel OUCHI, kostte dezen het leven en had het zelfde verloop als de eerste: niet één man slaagde er in, voorbij de ijzerdraadversperring te komen.

Het 2e bataljon gelukte het evenmin, de hindernissen vóór Werk P te overschrijden, doch dit kon zich op de steile berghelling vastzetten en van daar door zijn vuur de bezetting beletten, de verdedigers van Oost-Panloenschan te ondersteunen.

1) Bij de troepen in de vesting was per bataljon infanterie een commando jagers te voet, sterk 120 à 140 man; per regiment beschikte men bovendien over een commando bereden jagers van 35 à 50 paarden.

Toen Generaal ICHINOBE na zonsopgang van af een heuvel benoorden Oetsiafan den toestand overzag, zond hij, na eene krachtige beschieting door het grootste gedeelte der belegeringsartillerie, te 10 uur het 35ste regiment ten aanval, waarbij het zou worden ondersteund door eene nabij Oetsiafan opgestelde mitrailleur-afdeeling. Achtereenvolgens stormden de beide voorste bataljons, doch opnieuw werden de verwoede aanvallen der Japanners (thans bij helder daglicht) onder zware verliezen afgeslagen.

Te 11 uur werden de stormen tegen Oost-Panloenschan tijdelijk gestaakt.

Te gelijk met hun oprukken tegen dat werk en Werk P hadden de Japanners ook hun aanvallen tegen Oost-Kikwanschan en Werk Q hernieuwd.

Op grond van de verontrustende berichten, welke hij van daar ontving, zond Generaal GORBATOWSKI te 9 uur v.m. eene compagnie van het achter Wantai staande bataljon van het 14^e regiment (verg. blz. 150) ter versterking naar Werk Q, waar het nog juist in tijds aankwam, om de aanvallers, die de borstwering reeds hadden beklommen, terug te slaan; voorts beval hij, dat de hem op zijn verzoek door Generaal KONDRATENKO toegezonden 4 veldvuurmonden tusschen Batterij M en Wantai in batterij komen, en Noord-Kikwanschan ondersteunen moesten; zij konden echter wegens het hevige vuur, dat de Japanners op hun marschweg onderhielden, niet verder komen dan Wantai. Dank zij de toegezonden ondersteuning bleef Werk Q voor de Russen behouden. Intusschen slaagde het vorebedoelde veldgeschut er in, verder in de richting van Noord-Kikwanschan op te rukken. Tegen 10 uur gaf de vestingcommandant last, de geheele veldartillerie (mobiele geschutreserve) naar het noord-oostfront te doen oprijden.

Inmiddels had, na het afslaan van de eerste stormaanvallen op Oost-Panloenschan, Generaal ICHINOBE aan Generaal OSHIMA voorgesteld, verdere aanvallen tot den eerstvolgenden nacht uit te stellen, doch deze ging daarop niet in, en zette 1 bataljon van de 18^e brigade en 1 bataljon van de 4^e landweer-brigade opnieuw tegen Oost-Panloenschan aan. Tegen 1 uur zag de bezetting van die redoute de Japanners, onder een zorgvuldig gebruik maken van het terrein, opnieuw oprukken. Eene afdeeling slaagde er in, ongezien tot de rechterflank van het werk te naderen, doch werd toen door de bezetting met de bajonet aangevallen en, zij het ook onder hevige verliezen aan Russische zijde, teruggeworpen. Daarop zond Generaal GORBA-

TOWSKI $\frac{2}{16}$ ter ondersteuning naar Oost-Panloenschan, waar nog slechts 12 man van de bezetting valide waren. Deze versterking kwam juist aan, toen de Japanners een nieuwen aanval ondernamen, die, evenals twee, nog later ondernomen stormen, werd afgeslagen. Tegen 5 uur des avonds gingen de Japanners in hun dekkingen terug. Het verzamelen van de uiteengeschoten troepen vorderde daarna zóóveel tijd,

dat eerst tegen 11 uur des avonds een nieuwe aanval kon worden ondernomen.

Intusschen had Generaal SMIRNOW des middags te 4 uur bevolen, dat het 13^e regiment aan het detachement van den Kolonel SEMENOW, den commandant van het noordfront met inbegrip van de werken in het Loen-ho-dal, zou worden toegevoegd; dat de beide zich in de kern bevindende bataljons van het 14^e regiment en de matrozen gevechtvaardig moesten worden gehouden, en dat de commandant der droeshines¹⁾, de Luit.-Kolonel DU VERNOIS, alle droeshines moest concentreeren.

Te 7 uur des avonds kwam een detachement marinetroepen in de stelling aan; het werd bij het arsenaal opgesteld, behalve eene afdeeling ter sterkte van 4 compagnieën, die op de Rotsachtige Hoogte werd gedirigeerd, ten einde als vakreserve dienst te doen.

Intusschen werd het bombardement, dat met nog meer succes was gevoerd dan den 20sten, aanmerkelijk zwakker.

Nacht 21|22
Augustus.

Te 11 uur des avonds werd Oost-Panloenschan, welks bezetting intusschen met eene afdeeling matrozen was versterkt, opnieuw aangevallen. Terstond werden de werkzaamheden tot herstelling van de door de projectielen aangerichte schade gestaakt, de zoeklichtbundels op het voorterrein gericht, en het vuur op de Japanners geopend, die zich daardoor genoopt zagen, aan de hindernissen te blijven liggen; het geweervuur werd den geheelen nacht onderhouden.

Waren zoo tot dusver alle aanvallen der Japanners afgeslagen, dat de toestand aan de zijde der verdedigers niet rooskleurig werd ingezien, bewijzen de volgende meldingen, die in den loop van den 21sten bij Generaal GORBATOWSKI in kwamen, of door hem aan Generaal STOESEL werden gezonden.

Eerst werd gerapporteerd: »Alle naar de versterkingen van Oost-Panloenschan gezonden manschappen zijn gedood; het werk is niet »meer te houden«. Generaal GORBATOWSKI deelde bij de doorzending mede: »Ik voeg hieraan toe, dat alle reserves in het vuur zijn en »dat ik de redouten niet kan ondersteunen«.

Te 4⁴⁰ v.m. meldde Generaal GORBATOWSKI: »De vijand valt

1) In Februari was in de vesting opgericht de Port Arthur-Droeshine, bestaande uit inwoners van de stad, die zich daartoe vrijwillig aanmeldden. Den 28sten Mei had de vestingcommandant bevolen, op de zelfde wijze nog 12 droeshines stedelijke landweer, elk ter sterkte van 1 compagnie, en voorts een peloton cavalerie op te richten. De 12 droeshines, die elk 220 à 250 man sterk waren, werden tot 3 bataljons vereenigd; het 1ste bestond geheel uit inwoners der stad, het 2e uitsluitend uit havenarbeiders, het 3e was uit beide categorieën samengesteld. Zelfs kinderen van nog geen 14 jaar werden tot de droeshines toegelaten. Zij waren deels met 8 m.M. geweren en overigens met buksen gewapend. Tot elke droeshine behoorden 4 onderofficieren van het garnizoen. De officieren waren gedeeltelijk afkomstig van de bezettingstroepen, de overige plaatsen waren met stedelijke beambten aangevuld. Het geheel, behalve de Port Arthur-Droeshine, stond onder bevel van den Luit.-Kolonel DU VERNOIS.

»het oostfront aan, de eerste salvo's zijn te 4 uur hedenmorgen »afgegeven. De hoofdaanval zal, naar mijne meening, op (de?) twee »redouten plaats hebben«.

Te 8 uur v.m. werd uit werk Q gemeld: »De bezetting smelt weg; » $\frac{2}{15}$ is nog slechts 20 à 30 man sterk; alle groepscommandanten zijn »gesneuveld; Kapitein NELGIN is ziek. De vijand dringt tegen de »lunet en tegen de tusschenlinie voorwaarts. Door den rechtervleu- »gel van de 4e compagnie wordt eveneens om ondersteuning ge- »vraagd. Ik heb beslist reserves noodig ter versterking, liever nog »ter aflossing. Generaal BJELY heeft een mitrailleur voor de lunet »gezonden«.

Te 8⁴⁰ v.m. bereikte Generaal STOESEL het bericht: »Men »ziet, dat de vijand zich met eene groote macht tusschen Noord- »Kikwanschan en Erloengschan vastzet. Het gebrek aan geschut en »aan schuilplaatsen maakt den toestand uiterst moeilijk; de reserves »zijn uitgeput; nog slechts 4 compagnieën zijn voorhanden. De man- »schappen bieden krachtig tegenstand, maar zij lijden verschrikkelijk »onder de granaten, de granaatkartetsen en het mitrailleurvuur«.

Te 8⁵⁵ v.m. meldde men aan Generaal GORBATOWSKI: »De »5e compagnie in Noord-Kikwanschan is nog 60 man sterk, de »compagniescommandant is gedood. Werk Q wordt slechts zwak »verdedigd. Ik verzoek om eene compagnie versterking voor Noord- »Kikwanschan, en één voor Werk Q. De Japanners rukken met aan- »zienlijke strijdkrachten tegen deze beide punten op«.

Te 9¹⁵ v.m. rapporteerde Generaal GORBATOWSKI aan den opper- bevelhebber: »Het gebrek aan geschut maakt den toestand in hooge »mate gevaarlijk; ik verzoek om ondersteuning door eene batterij »veldartillerie«.

Te 9³⁰ v.m. seinde de vakcommandant aan Generaal GORBA- TOWSKI: »Er zijn colonnes te zien, die tegen Noord-Kikwanschan »oprukken. De tot dusver op dien weg staande vuurmonden zijn »verder opgereden. Dank zij de door U toegezonden compagnie van »het 14^e regiment houdt Werk Q zich staande. In Batterij H zijn »alle vuurmonden vernield. Spoedig zal het munitiemagazijn tot »ontploffing gebracht worden«.

Te 9⁴⁵ v.m. ontving Generaal STOESEL de melding: »De gele- »deren worden met eene angstwekkende snelheid gedund; ik heb »mijn laatste reserves ingezet«.

Te 10⁴⁰ v.m. werd door Generaal STOESEL van Fort I aan Gene- raal SMIRNOW geseind: »De vijand steekt het dal van de spoorlijn »over en richt zich ten deele tegen de linkerflank van $\frac{3}{25}$ en in »hoofdzaak tegen Palidsjoean. Men bombardeert Fort I. De artil- »lerie moet de geconcentreerde colonnes beschieten, die zich ten »aanval voorbereiden. De reserves moeten worden aangetrokken«.

Te 11 uur v.m. »Ik acht den toestand zeer gevaarlijk. Alle forten »en werken zijn verwoest, de verdedigers in vernietigenden getale »gevallen; de artillerie praesteert niets meer. Bijna al het lichte geschut is gedemonteerd; de reserve is uitgegeven en van alle kanten »wordt om ondersteuning gevraagd. Enkele compagnieën hebben geen »man meer in het vuur. De weinige kracht van het geweervuur op »dit oogenblik wordt veroorzaakt, doordat de vijand zich verzamelt »en zich tot den aanval voorbereidt«.

De opperbevelhebber antwoordde daarop: »Ik begrijp het. Als de »aanvallen worden voortgezet, zal men de hoofdreserve moeten gereedhouden en alle marinetroepen in de versterkingen inzetten«. Generaal FOCK achtte zelfs dat overbodig, en oordeelde, dat de reserves van Generaal GORBATOWSKI sterk genoeg waren, om aan de Japansche aanvallen het hoofd te kunnen bieden.

Te 4⁴⁵ meldde Generaal GORBATOWSKI: »De toestand is niet »verergerd; helaas, moet ik berichten, dat vier snelvuurkannonnen »van Werk Q door de granaten »gezeefd« zijn. Er is een telefoonstation, maar het werkt niet; de verbinding is verbroken; men heeft »haar meerdere malen hersteld, maar zij is opnieuw vernield. Bij »het vallen van den nacht zullen wij in de stelling geschut in batterij brengen. Eene groote vijandelijke strijdmacht is samengetrokken »op 250 à 400 M. vóór deredouten, vooral tegenover Oost-Panloenschan«.

22 Augustus.

In den vroegen morgen van den 22sten Augustus opende de belegeringsartillerie met kracht weder haar beschieting, vooral op de beide Panloenschan-redouten, waar reeds den dag te voren de zandzakken en het houtwerk van de onderkomens op meerdere punten in brand waren geschoten, zoodat deze den verdedigers nagenoeg geen dekking meer verschaften. Met het oog op die beschieting gingen de beide sectiën van $\frac{9}{16}$ uit Werk P, de matrozen-compagnie en $\frac{6}{14}$ uit Oost-Panloenschan achter den Chineeschen Muur terug. »Unerklärlicherwise«, zegt 40, »gingen evenwel de Japanners vóór Oost-Panloenschan te half 6 eveneens terug«. Generaal OSHIMA had voorloopig verdere aanvallen afgelast.

Het Japansche bombardement had wederom zeer veel uitwerking: de verdedigers leden ten gevolge daarvan] zoodanige verliezen, dat te 1⁴⁵ n.m. bij de artillerie alle officieren gewond en geen enkele meer voor de waarneming beschikbaar was, weshalve telefonisch aan den vestingcommandant werd verzocht, eenig officier, wien ook, naar den waarnemingspost te zenden. Te 12²⁰ uur was de bezetting van Noord-Kikwanschan gereduceerd tot 40 man; een ordonnans, dien Generaal KONDRATENKO te 11 uur des morgens afzond naar Erloengschan, van welk fort hij slechts enkele honderden meters verwijderd was, slaagde er eerst te 4 uur in, het fort te bereiken!

Te 5¹⁰ v.m. berichtte Generaal GORBATOWSKI:

»Te half 4 in den morgen is van weerszijden eene hevige beschieting van Oost-Panloenschan begonnen. Op het oogenblik overstelpt de vijand deze redoute met eene ontzaglijke hoeveelheid granaatkartetsen«.

Te 6 uur v.m.:

»De vijand bombardeert uit alle richtingen met granaatkartetsen en onderhoudt een geregeld geweervuur op Oost-Panloenschan. Twee compagnieën van het 14e regiment waren bij mij in reserve, maar Generaal FOCK heeft ze naar de algemeene reserve teruggezonden, zoodat ik, behalve de marinetropen, nog slechts ééne enkele compagnie infanterie bezit; deze is gezonden naar Oost-Kikwanschan, dat begon te wankelen, en zij is daar gebleven. Wat de vijand doet, is onbegrijpelijk«.

Te 6 uur 's morgens hervatte de Japansche infanterie haar aanvallen. Aan het 22ste regiment gelukte het, de ijzerdraadversperring vóór Oost-Kikwanschan te overschrijden en de voorste loopgraaf van dat werk te bezetten; ten gevolge van het geschut- en mitrailleurvuur uit de nevenwerken moesten de Japanners evenwel weder terug. Tweemaal werd de aanval herhaald, doch beide keeren werd hij opnieuw afgeslagen.

Verder werden er tegen Oost-Kikwanschan geen aanvallen meer gedaan; aangezien echter de mogelijkheid bestond, dat zulks wél geschieden zou, waren de verdedigers genoodzaakt hun reserves voor dat front aldaar gereed te houden, zoodat deze niet konden worden benut, om elders in den strijd in te grijpen.

Te 6 uur rukten ook dichte drommen Japanners op naar de kloven, die naar de intervallen ter weerszijden van West-Panloenschan voerden. Generaal GORBATOWSKI, die deze beweging van de Rotsachtige Hoogte gade sloeg, zond daarom eene compagnie matrozen ter ondersteuning naar elke der beide Panloenschan-redouten, welke zwaar hadden geleden: de werken waren zoo goed als totaal verwoest, de borstweringen en schuilplaatsen waren nagenoeg onbruikbaar geworden.

Bij West-Panloenschan, waar $\frac{5}{14}$ op den rechtervleugel, $\frac{10}{25}$ in het centrum en op den linkervleugel, en een jachtcommando van het 15^e regiment in de redoute zelf stond, gelukte het den aanvallers te circa 10 uur, den rechtervleugel tot teruggaan te nopen en voorwaarts te dringen; $\frac{10}{25}$ was daardoor, ten einde niet te worden afgesneden, gedwongen op het, met West-Panloenschan door eene loopgraaf verbonden Haschimakyama terug te trekken, vanwaar zij even later weer tot den aanval op de redoute overging.

In Oost-Panloenschan was intusschen, door eene afdeeling jagers van het 16^e regiment, de storm van de Japanners afgeslagen; dezen gingen een eind terug en openden een zeer werkzaam vuur op de redoute, waar juist eene compagnie matrozen ter ondersteuning aan kwam. Inmiddels versterkte Generaal GORBATOWSKI, met het oog op

de hevige verliezen, in Oost-Panloenschan geleden, de bezetting daarvan nogmaals met eene compagnie matrozen, welke de redoute bereikte op het oogenblik, toen de Japanners andermaal op de borstwering verschenen. Intusschen kwam nóg eene halve compagnie marinetroepen in het bedreigde werk aan. Daarop wierpen de aanvallers, die de voorste loopgraaf reeds in bezit hadden en ten derden male trachtten in de redoute door te dringen, zich achter de borstwering en de schuilplaatsen neder en brachten onder de bezetting groote verliezen te weeg, door rotsblokken in de Russische loopgraven te werpen; de matrozen van hun kant maakten als projectiel gebruik van hulzen der geschutmunitie en van de bussen der granaatkartetsen van het Japansche veldgeschut, die bij honderden in het werk verspreid lagen.

Op nieuw werd Oost-Panloenschan door de Japansche artillerie met granaatkartetsen overstelpt, zoodat reeds spoedig nog slechts 30 à 40 verdedigers beschikbaar waren, weshalve Generaal GORBATOWSKI opnieuw eene halve compagnie matrozen ter versterking naar de redoute zond. Dank zij dezen steun werd ook de vierde storm der Japanners afgewezen, die wederom teruggingen, waarna opnieuw het werk met granaten en granaatkartetsen hevig werd beschoten.

Generaal NOGI, die van af de Wolfsbergen het verloop van den strijd volgde, en die had waargenomen, dat ondanks de reusachtige offers aan menschenlevens nog geen resultaat van eenige beteekenis was bereikt, had inmiddels met de staven van de 9^e en 11^e divisie krijgsraad gehouden, waarbij men tot de slotsom kwam, dat het raadzaam moest worden geacht, den gewelddadigen aanval niet verder door te voeren, en tot den stelselmatigen aanval over te gaan.

Als gevolg daarvan ging het 44ste regiment, dat in den dooden hoek vóór Noord-Kikwanschan gereed stond en op het punt was, tot de bestorming van dat fort over te gaan, terug en bleef de voorgenomen storm achterwege.

Doch nog tijdens de besprekingen bereikte den krijgsraad telefonisch het bericht, dat een deel van Oost-Panloenschan vermeesterd was, dat de Japanners in het werk den strijd met de bezetting voortzetten, en dat de verdedigers langzaam terugweken. Terstond daarop werden de beraadslagingen beëindigd en werden maatregelen genomen, om de balans ten gunste van de aanvallers te doen doorslaan.

Een 50- à 60-tal manschappen van het 7e regiment was namelijk, na de ten vorigen dage afgeslagen stormaanvallen op Oost-Panloenschan, in de verlaten loopgraaf vóór die redoute gebleven (verg. blz. 155), waar later een 20-tal pioniers en evenveel manschappen van het 35ste regiment eveneens eene schuilplaats hadden gezocht. Het was op hen, dat het telefoon bericht van Generaal GORBATOWSKI van 9²⁰ v.m. betrekking had: »Vóór de redouten in de plassen zijn onge»twijfeld kleine afdeelingen van den vijand, en zij beschieten de »redouten. Over de geheele linie, en uit steeds grooteren afstand, zendt »de vijand granaten en granaatkartetsen«.

De bedoelde loopgraaf was, ten gevolge van de hevige regens, ten deele met water gevuld, zoodat — aangezien het banket ten behoeve van de gewonden was in gebruik genomen — de overigen tot de knieën in het water moesten staan. Daar honger, dorst en de stank der lijken hun toestand ondragelijk maakten, en het hun ten eenen male onmogelijk was, terug te trekken, werd besloten, te beproeven, door een aanval op de redoute uit dezen neteligen toestand te geraken.

Aldus geschiedde; de Russen echter, die op een overval van zoo nabij niet verdacht waren, waren niet onmiddellijk gevechtsvaardig, waardoor de Japansche pioniers er in konden slagen, de borstwering te beklimmen en springladingen tegen de reeds zwaar gehavende schuilplaatsen te werpen. Een onderofficier en 2 man waren voorts in de gelegenheid, eene lading tot ontploffing te brengen onder een der meest werkzame mitrailleurs. Van de daardoor ontstane verruiging maakten de aanvallers gebruik om de loopgraaf en de frontborstwering der redoute te bestormen; zij werden echter, mede

met steun van $\frac{8}{14}$, de allerlaatste reserve, waarover Generaal GORBATOWSKI beschikte¹⁾ en die te juister tijd in de redoute aankwam, met de bajonet teruggeworpen, en dreigden zelfs een oogenblik op de vlucht te zullen gaan. Maar toen een officier het bataljonsvaandel op de borstwering plantte, stroomden van alle zijden de Japanners toe en, doordien de verdedigers al hun aandacht wijdden aan den strijd in het werk zelf, slaagden de aanvallers er ditmaal in, de redoute te bereiken, de frontborstwering in bezit te nemen, en de bezetting naar de keel terug te dringen.

Van af den Chineeschen Muur en uit West-Panloenschan werden de Japanners in Oost-Panloenschan met geweer- en mitrailleurvuur overstelpt, en slechts met moeite konden zij zich in het bezit van het tot dusver veroverde terrein handhaven. Toen werd de 4^e landweer-brigade ter versterking ingezet, die evenwel reeds bij het bestijgen van den berg zoodanige verliezen leed, dat zij spoedig in wanorde naar den voet van de hoogte terugweek. Eenigen tijd later rukte zij nogmaals op, doch ook toen was het haar onmogelijk, voortwaarts te komen.

(Wordt vervolgd.)

1) Aan het door dien opperofficier tijdig gedaan verzoek om versterking werd geen gevolg gegeven, aangezien men ter hoogster plaatse den beslissenden strijd tegen den volgenden dag verwachtte, en men daarvoor de reserve, bestaande uit 2 bataljons van het 14^e regiment, 1 bataljon matrozen en het 4^e depot-bataljon, wenschte te sparen.

**Eenige opmerkingen naar aanleiding van het artikel, getiteld:
»Herbewapening onzer kustfronten«, voorkomende
in het Decemберnummer van »De Militaire Spectator« 1910.**

In den aanhef van bovenvermeld artikel wordt door den samensteller, mijn geachten collega J. L. RANNEFT, het volgende aangeteekend:

»Allen, die op grond van ervaring of uit den aard hunner be-
»trekking, gehouden zijn eene gevestigde meening ter zake te be-
»zitten, wordt in zekeren zin, als het ware, de plicht opgelegd, de
»opgedane wetenschap ten algemeene nutte aan te wenden, waar het
»geldt een nationaal belang«.

Hiermede instemmende, voel ik mij gedrongen, op grond van mijn veeljarige aanraking met kust- en pantserfortaanleggen, het een en ander in het midden te brengen naar aanleiding van het behandelde in genoemd artikel, zonder dit laatste daarbij punt voor punt in behandeling te nemen.

Laat ik beginnen met te verklaren, dat ik volkomen instem met de strekking van het artikel, voor zoover het ten doel heeft te kennen te geven, dat eene herziening der bewapening van onze kustfronten dringend noodig is en dat overgang van Kust- en Pantserfort-artillerie naar de Marine in hooge mate ongewenscht is.

De aanleiding tot dit schrijven is daarin gelegen, dat het door den Kapitein RANNEFT met warmte aanbevolen geschut c. a. voor eene bewapening, welke de verdedigbaarheid van ons vaderland aan de zeezijde gedurende ten minste 25 jaar zal waarborgen, niet mijne instemming kan hebben.

Waar door Z.W.E.G. dringend noodig geacht worden kanonnen van 30,5 cM. L/50, opgesteld in pantserkoepels, kan naar mijne meening met minder kostbaar materieel even afdoende het gewenschte resultaat bereikt worden.

Hierdoor zal eene aanzienlijke besparing verkregen kunnen worden, hetgeen in de gegeven omstandigheden, nu in alles wat 's lands defensie betreft, de grootst mogelijke zuinigheid geboden is, van groot voordeel te achten is.

Het komt mij voor, dat door den samensteller van het artikel bij het vaststellen van het geschut, dat door hem voor de hoofdbewapening der onderscheidene kustfronten het meest gewenscht geacht wordt, niet uitgegaan is van eene goede basis.

Men krijgt bij het bestudeeren van dat artikel den indruk, als zouden de moderne oorlogsschepen zoodanige gevechtsafstanden kunnen kiezen, dat zij van het vuur uit kustkanonnen, van *minder* vermogen dan die van hunne eigen bewapening, geen noemenswaard

nadeel ondervinden zullen, doch dat, zoodra het vermogen van eerstbedoelde kanonnen *gelijkwaardig* of *superieur* wordt aan dat van de laatste, de toestand plotseling geheel anders wordt en ernstig gevaar voor de schepen ontstaat.

Was deze toestand zóó, dan is, dunkt mij, de waarschijnlijkheid groot, dat de nieuw te bouwen kustversterkingen al spoedig minderwaardig zullen worden. De techniek toch staat niet stil; wie weet, met welk nieuw geschut van grooter vermogen in afzienbaren tijd de oorlogsschepen bewapend zullen worden.

Reeds nu hoort men van proeven met nieuwe scheepskanonnen van grooter kaliber dan 30,5 cM.!

Naar mijne meening heeft men bij de keuze van de artilleriebewapening der kustfronten alleen in zoover met die van de oorlogsschepen rekening te houden, dat de kustkanonnen in staat moeten zijn op *alle afstanden*, waarop de marine met hoop op succes kustversterkingen onder vuur zal nemen, *ernstige schade* aan de schepen te kunnen toebrengen. Hierbij wordt niet gedacht aan het doorboren van gordel- of andere zware pantsers, doch aan het vernielen van — of ernstige schade toebrengen aan gedeelten van den bovenbouw der schepen, waardoor blijkens de ervaring, verkregen in de jongste zeegevechten en bij schietproeven in Frankrijk en Engeland, tegen pantsersschepen genomen, aan de gevechtswaarde dier bodems groot nadeel kan worden toegebracht.

Voldoet de bewapening der forten aan vorenbedoelden eisch, dan doet het er m. i. niet toe, of de vijandelijke scheepsmacht beschikt over kanonnen van 28 cM. L/50 dan wel van 30,5 cM. L/50 of daarboven, omdat, zooals hieronder nader moge blijken, niet het vermogen der vuurmonden den gevechtsafstand voor de schepen bepaalt, maar wel de zichtbaarheid c.a. van het doel.

Welk materieel zou men dan als hoofdbewapening voor onze nieuwe kustbatterijen moeten aanschaffen.

Indien men de desbetreffende tabellen van FRIED. KRUPP A. G. beschouwt (Kanonen der Schiffs- u. Küsten-Artillerie, Ausgabe Juni 1910), zou men eene keuze kunnen doen uit de kanonnen van 21, 24, 28 en 30,5 cM., welke in 3 verschillende lengten voorkomen en alle voldoen aan voornoemden eisch.

Er voorts rekening mede houdende, dat de kanonnen vele jaren zullen moeten dienen, zoodat het ballistisch vermogen eenige overmaat moet hebben, dat de *grootst mogelijke vuursnelheid* gewenscht is, dat de kosten van fortbouw en aanschaffing van materieel zoo laag doenlijk moeten gehouden worden, en dat een zoo groot mogelijke levensduur der kanonnen noodig is, wordt vermeend, dat men goed zou doen te nemen het kanon van 24 cM. L/45, geplaatst op een midden-pivotaffuit op den open wal, en gedekt door een schild, dat voldoende dekking geeft tegen voltreffers uit licht, en tegen scherven van projectielen uit zwaar scheepsgeschut.

Het is toch van algemeene bekendheid, dat een modern slagschip over het grootste gedeelte niet- of zoodanig licht gepantserd is, dat de pantsergranaten, voorzien van kap, van 24 cM. L/45, welke op 8000 M. bij loodrecht treffen nog 270 mM. K. C. plaat doorboren, dan wel de gewone granaat van dat kaliber, gevuld met brisante lading, zulk een groot gevaar opleveren voor de slagvaardigheid van een dergelijk vaartuig, dat een vlootvoogd het, m. i., niet spoedig op zijn verantwoording zal durven nemen, zich te wagen binnen de werkingsfeer van eene goed gedekt liggende batterij, bewapend met een voldoende aantal van vorenbedoelde kanonnen, welke sfeer zich tot over de 10 KM. uitstrekt.

En zeker zal eene vloot het niet durven ondernemen, te *ankeren* op afstanden van 9 à 10 KM. van eene dergelijke batterij, met het doel om »ongestoord« het vuur daarop af te geven, waarvan de Kapitein RANNEFT wel de mogelijkheid schijnt te onderstellen, zijnde die batterij immers bewapend met kanonnen van *minder* vermogen dan die van den aanvaller.

Alleen reeds de vrees voor aanvallen van onderzeebooten, voor welke *geankerd* liggende schepen bij uitstek gunstige doelen vormen, zal de marine daarvan terughouden.

Maar er is iets anders; de uitwerking, welke van het artillerievuur van eene vijandelijke scheepsmacht op dergelijk groote afstanden tegen goed gelegen kustversterkingen te verwachten is, zal uiterst gering zijn.

De Kapitein RANNEFT stelt zich zulk een vuur, door twee vlootgedeelten op een kustwerk af te geven, al zeer gemakkelijk voor.

Het + en — vallen der schoten zou wederkeerig voor elkaar waargenomen en onmiddellijk door draadlooze telegrafie bekend gemaakt worden.

Hierbij wordt over het hoofd gezien, dat eene goed gelegen kustversterking, welke een zeer *ondiep* doel kan en moet vormen, op afstanden van 9 à 10 KM. zelfs met kijkers meestal niet te vinden zal zijn. En al mocht dit bij uitzondering wel het geval zijn, dan nog zal het voor de waarnemers, welke nagenoeg ongedekt in masten of op andere verheven scheepsgedeelten zijn opgesteld en die zeker niet *ongestoord* hun werk zullen verrichten, hoogst bezwaarlijk zijn de schoten der onderscheidene schepen uit elkander te houden. Of van die waarnemingen en het telegrafisch overbrengen daarvan veel terecht zal komen, mag ernstig betwijfeld worden.

Men kan voorts als zeker aannemen, dat de afstandmeting aan boord der schepen bij het vuren tegen kustversterkingen op die groote afstanden niet uitvoerbaar zal zijn.

Heeft men te doen met doelen, welke zich *scherp* afteekenen, als schepen, gebouwen, enz., dan kunnen de bij de marine gebruikelijke afstandmeetinstrumenten, type BARR AND STROUD, (welke, hetzij ter loops opgemerkt, in den regel ongedekt, hoogstens scherfvrij, zijn

opgesteld) tot op vrij aanzienlijke afstanden voldoende nauwkeurige uitkomsten geven. Toch kunnen alsdan nog, volgens de prospectussen van onderscheidene firma's, bij de *beste* instrumenten fouten gemaakt worden tot 5% van de afstanden, i. c. dus van 450 à 500 M.

Daar men intusschen mag aannemen, dat de opstellingsplaatsen der kustversterkingen op onze kusten, waarvan de duinenrij, van uit zee gezien, weinig zich scherp afteekende lijnen vertoont, met zorg zoodanig gekozen zullen worden, dat zij als het ware één geheel vormen met het omringend terrein, laat het zich aanzien, dat bij het bepalen der afstanden tot die batterijen met bedoelde instrumenten, aan boord op afstanden van 9 à 10 KM. zeer aanzienlijke fouten gemaakt zullen worden.

Bedenkt men daarbij, dat de kanonnen van 30,5 cM. L/50, waarmede thans nog het meerendeel der modernste slagschepen bewapend is (ook hierin is nu reeds verandering merkbaar, hetgeen een vreemden indruk geeft van de door den Kapitein RANNEFT vermeende deugdelijkheid van dit geschut) slechts over een gering aantal schoten kan beschikken (60 à 80 per kanon), dat deze vuurmonden zeer spoedig zijn uitgeschoten — volgens eene opgave reeds na 80 schoten —, dat de marine niet over ervaring beschikt in zake het beschieten van landversterkingen, omdat *schietoefeningen* daartegen, voor zooveel uit de tijdschriften blijkt, bij de verschillende marines niet gehouden worden, dan komt het mij twijfelachtig voor, of eene vijandelijke marine tegen de onderwerpelijke, kleine, ondiepe, niet of bijna niet zichtbare doelen op dergelijke groote afstanden haar kostbaar materieel zal wagen.

Wil eene vijandelijke vloot uitwerking verkrijgen, dan moet zij de kustversterkingen op *korter* afstanden naderen en voor anker gaan, zij zal alsdan — zelfs voor het geval de vloot in beweging mocht blijven — van de kanonnen van 24 cM. L/45 van de tegenpartij ernstig letsel bekomen.

Men mag, naar mijne meening, gereedelijk aannemen, dat ondiepe, open kustbatterijen, bewapend met een voldoende aantal kanonnen van 24 cM. L/45 (onder schilden), waarvan de bezettingen *goed geoefend* zijn, de ligging zoodanig is, dat zij zich *aanpassen* aan het omliggend terrein (dit is tegenwoordig mogelijk, omdat eene *hooge* ligging voor kustbatterijen bij gebruik van de modernste afstandmeetinstrumenten niet meer noodig is) en die *in alle richtingen* een ruim uitzicht op zee hebben, zoodat de gelegenheid tot gedekte nadering — aanleiding gevende tot verrassend optreden der vijandelijke schepen — tot een minimum beperkt is, niet licht door eene scheepsmacht zullen worden aangevallen.

Kustbatterijen, ingericht en bewapend, als voren aangegeven, zullen m. i. in een toekomstigen oorlog niet of slechts zelden in actie behoeven te komen; zij zullen dus *door hun aanwezigheid alleen binnen* hun werkingsfeer, welke men zeker wel op ruim 10 KM. zal

kunnen stellen, oorlogshandelingen van eene vijandelijke scheepsmacht uitsluiten.

De groote Mogendheden, waarmede wij in strijd zouden kunnen komen, hebben toch al hun, millioenen kostende, oorlogsbodems veel te veel voor andere doeleinden noodig, dan dat zij die zouden wagen in een ongelijken strijd tegen vorenbedoelde kustversterkingen, welke laatste nog krachtdadig zullen worden bijgestaan door onderzeeboten.

Hoewel de trefkans der kustbatterijen tegen doelen op afstanden van 9 à 10 KM. niet zeer groot zal zijn, verkeerden deze batterijen in oneindig beter conditiën dan de schepen, in verband met de *vaste opstelling* der kanonnen en der meetinstrumenten, voor welke laatste de schepen op die afstanden nog prachtige doelen vormen.

Hierbij wordt ondersteld, dat in de toekomst voor bedoelde instrumenten soortgelijke uitstekende zullen genomen worden, als bij de marine gebruikelijk zijn.

Behalve dat bewapening met kanonnen van grooter kaliber te ont-raden is met het oog op de grootere kosten van aanschaffing, is het zulks ook met het oog op den korteren levensduur. Hoewel omtrent het aantal schoten, dat de verschillende zware kanonnen kunnen uithouden, vóór de grens van bruikbaarheid bereikt wordt, nog weinig gegevens bestaan, mag men aannemen, dat met het toenemen van het kaliber en van de lengte der kanonnen dit aantal aanzienlijk afneemt.

Zooals reeds hiervoren werd vermeld, zou het kanon van 30,5 cM. L/50 slechts 80 schoten met oorlogsladingen kunnen uithouden, volgens eene andere opgave 100 à 125, voor de kanonnen van 28 cM. L/45 zou dit getal op 200 te stellen zijn; vermoedelijk kan men voor het kanon van 24 cM. L/45 rekenen op 250 schoten.

Met het langer worden van de kanonnen (waarbij grootere ladingen gebezigd worden en de aanvangssnelheid toeneemt) onder behoud van het zelfde kaliber, gaat eveneens, behalve vermeerdering van aanschaffingskosten, vermindering van levensduur gepaard. Ook met het oog hierop doet men, naar mijne meening, goed bij het bepalen van de lengte van het kanon van 24 cM. niet boven de 45 kalibers te gaan. Men zal dan, zonder vrees voor te spoedig onbekwaam geraken der kanonnen, daarmede *schietoefeningen* kunnen houden met *oorlogsladingen*, hetgeen *niet* of althans *seer zelden* zou kunnen geschieden met de kanonnen, door den Kapitein RANNEFT aanbevolen.

Men zal mij tegenwerpen, dat voldoende geoefendheid met de kanonnen van 30,5 cM. L/50 zal kunnen verkregen worden door gebruik te maken van gereduceerde ladingen of wel van oefeningskanonnen. De practijk heeft zulks evenwel niet bewaarheid. Het is n.l. hier te lande overtuigend gebleken, dat het voor eene goede oefening van het personeel dringend noodig is, schietoefeningen te

houden op de *afstanden, welke in de werkelijkheid zullen voorkomen*, en daarvoor is men gedwongen oorlogsladingen te bezigen, omdat die afstanden, naar het zich laat aanzien, tot de zeer groote zullen behooren.

Vershil ik dus, blijkens het voorafgaande, van meening met den Kapitein RANNEFT in zake de keuze van het voor de kustforten aan te schaffen geschut, nog in een ander, voornaam oogpunt loopen onze meeningen uiteen.

Kapitein RANNEFT wenscht, dat, behalve van modern geschut, ook »van moderne bevestigingswijzen en dekkingen gebruik zal worden gemaakt en dat dus bij de inrichting der nieuwe kustforten het »gepantserde koepelfort ongetwijfeld eene hoofdrol zal vervullen, »waardoor de open kustbatterij geheel op den achtergrond zal worden »gedrongen, althans eene zeer bescheiden plaats zal innemen«.

Zooals reeds uit het hiervoren vermelde gebleken is, kan door mij met deze wenschen niet ingestemd worden. Dáár toch werd aangegeven de onderwerpelijke kanonnen te plaatsen op midden-pivot-affuiten op den open wal en gedekt door schilden, welke laatste voornamelijk moeten beschermen tegen de scherven der met brisante stof gevulde projectielen.

Dat niet meerdere dekking wordt noodig geacht, volgt als vanzelf uit mijn vorenstaand betoog; immers daaruit is af te leiden, dat in de kustbatterijen slechts hoogst enkele treffers worden verwacht, en daartegen behoeft men waarlijk niet zijn toevlucht te nemen tot de zeer kostbare pantserkoepels, de kostbaarste opstellingswijze, die bestaat, en welke, volgens het oordeel van vele militaire schrijvers, slechts noodig wordt geacht bij *zeer blootgesteld* liggende fortten.

Zelfs wordt dit laatste beaamd door de Firma KRUPP, blijkens haar brochure »Die Festungspanzer«, uitgave 1910.

Behalve dat pantserkoepels — en ook gepantserde batterijen — over het algemeen niet noodig worden geacht, komt hun aanwending mij minder gewenscht voor, omdat zij niet de gelegenheid geven het vermogen om snel te kunnen vuren, eigen aan de moderne kustkanonnen, tot zijn recht te doen komen (het kanon van 24 cM. L/45 doet volgens vorenvermelde tabel 3 à 4 schoten per minuut, tegen 2 à 3 schoten uit 30,5 cM. L/50, welke vuursnelheid echter in de practijk bij lange niet behaald zal kunnen worden).

Zulks is, naar mijne meening, alleen mogelijk bij plaatsing op den open wal, waardoor men van de kanonnen een *vrij uitzicht* heeft op het vaarwater, en men in staat is, na het afgeven van een schot, onmiddellijk het doel weder te zien en het kanon in de gewenschte richting te brengen, terwijl daarbij de afstandmeetinstrumenten (ieder kanon moet beschikken over een eigen instrument) zóó kunnen worden opgesteld, dat ook onmiddellijk na het vallen van het schot kan worden doorgemeten.

In de pantserkoepels is men na elk schot (salvo) het doel kwijt en gaat er blijkens de ervaring, met onze koepels opgedaan, altijd

een meer of minder lange tijd verloren, eer men het doel weder vast heeft en de richting en meting kunnen worden voortgezet.

Ook is het in de koepels zeer moeilijk tot de wetenschap te komen, welk doel de fortcommandant onder vuur wenscht te doen nemen, *doelveranderingen* gedurende het gevecht zijn dan ook niet vlug te bewerkstelligen.

Ook ten aanzien van gepantserde batterijen geldt het bezwaar, dat niet voldoende vlug kan gevuurd worden.

Aangezien het van het grootste gewicht is op een gegeven oogenblik een zoo groot mogelijk aantal schoten te kunnen afgeven, komen mij vorenvermelde bezwaren tegen de zoo verleidelijke koepels en gepantserde batterijen van ernstigen aard voor.

Nog op andere wijze wordt door plaatsing van de kanonnen in koepels — althans indien dit paarsgewijze geschiedt — niet voldoende partij getrokken van het snelvuurvermogen der moderne kustkanonnen.

De beide kanonnen van een zelfden koepel moeten altijd het zelfde doel bevuren, wil men de grootst mogelijke vuursnelheid kunnen ontwikkelen.

Dit nu is bij onze oude koepelkanonnen geen bezwaar, omdat ten gevolge van het langzame vuur toch concentratie van *al de kanonnen* eener zelfde batterij op *het zelfde* doel als regel geldt. Met de moderne kustkanonnen kan echter dermate snel worden gevuurd, dat die concentratie niet altijd noodig zal zijn en elk kanon zijn eigen doel zal kunnen onder handen nemen. Dit kan zich voordoen, indien eene kustversterking uit meerdere richtingen wordt bestookt.

Alleen door opstelling van slechts één kanon in een koepel zou daarin kunnen worden voorzien, hetgeen echter bij de kustartillerie afstuit op de groote, daaraan verbonden kosten.

Dat ook het oordeel van anderen omtrent pantserkoepels en gepantserde batterijen niet onverdeeld gunstig is, moge blijken uit de antwoorden, welke mij gewerden van twee officieren, specialiteiten op pantserfortartillerie-gebied (een op het gebied van koepelforten, de andere op dat van gepantserde batterijen) op mijn vraag, in hoever ter bereiking van de *grootste vuursnelheid* aan koepels dan wel aan gepantserde batterijen de voorkeur moet gegeven worden voor opstelling van modern kustgeschut.

De *koepel*-specialiteit gaf de voorkeur aan de *gepantserde batterij*, de andere aan den *pantserkoepel*. Voorzeker is dit een teeken, dat geen van beide opstellingswijzen groote aanbeveling verdient.

Het spreekt wel vanzelf, dat, waar het voldoende wordt geacht de kanonnen slechts scherfvrij op te stellen, ook de afstandmeetinstrumenten in scherfvrije onderkomens kunnen worden geplaatst, hetgeen zal kunnen geschieden achter of in de traversen tusschen de kanonnen, welke traversen weinig of niet boven de borstweringen zullen moeten uitsteken, ten einde de batterijen zich zoo weinig mogelijk van uit zee te doen afteekenen.

Bij het bespreken van de voordeelen van het kanon van 24 cM. L/45 boven dat van 30,5 cM. L/50, heb ik nog onvermeld gelaten, dat bij opstelling op den open wal de bediening van eerstgenoemd kanon eenvoudiger is, daar zij uitsluitend door handbeweging kan geschieden, terwijl voor het andere in den regel machinale bediening zal worden vereischt.

De kustforten, bewapend met kanonnen van 24 cM., zullen daardoor in sommige gevallen machinale inrichtingen geheel kunnen ontberen en zulks, indien de stroom, noodig voor de zoeklichten — welke voor het meerendeel liefst *buiten* de werken zullen worden opgesteld —, kan worden verkregen door aansluiting aan eene centrale, buiten de forten gelegen (wat b.v. in de Stelling van den Helder mogelijk zou kunnen zijn). Kan zulks niet, dan zijn in elk geval in bedoelde kustforten alleenin stallaties voor opwekking van den stroomnoodig, welke eenvoudig kunnen zijn.

Ter bestrijding van torpedobooten, enz. zullen de kustwerken nog moeten kunnen beschikken over licht snelvuurgeschut. Heeft de *Marine*, met het oog op het groote gevaar, dat deze kleine scheepjes voor de groote slagschepen opleveren, daarvoor noodig geschut met veel »stopping power«, zooals de semi-automatische kanonnen van 7,5 cM. L/55 en dergelijke, de *kustforten* zullen met eenvoudiger materieel kunnen volstaan, dat, evenals de kanonnen van groot kaliber, opgesteld kan worden op den open wal onder schilden.

Zelfs zal men dit, naar mijne meening, in sommige gevallen kunnen opstellen *buiten* het werk, gedekt tegen zicht van uit zee; het aanspanbare kanon van 10,5 cM. zou tot dat doel goede diensten kunnen bewijzen.

Voor de bewapening aan de landzijde zal men er in de eerste plaats, meer dan vroeger mogelijk was, rekening mede kunnen houden, dat landingen op onze kust van *groot*e troepenafdeelingen, voorzien van voldoende artillerie, dank zij de tegenwoordige uitstekende inrichting der kustbewaking, enz., tot de buitengewoon moeilijke krijgsverrichtingen behooren.

In de tweede plaats zal men kunnen aannemen, dat de kustforten in den regel wel niet op zichzelf zullen zijn aangewezen, wat betreft de verdediging naar de landzijde.

Wel steeds zullen afdeelingen van de kustbewakingstroepen met mitrailleur- en ander mobielgeschut, zoo lang eenigszins doenlijk, haar krachtadigen steun aan die forten verleen.

Indien *niet*, dan dunkt mij, dat het lot van dergelijke, alleen-aanzich-zelf-overgelaten werken spoedig beslist zal zijn, wanneer men althans te doen heeft met een aanvaller, welke over voldoende hulpmiddelen beschikt.

Men zal dus in hoofdzaak moeten rekening houden met «coups

de main« van *kleine*, gelande troepenafdeelingen, waartegen afdoende beveiliging wordt verkregen door de fortten, welke alle gedacht worden te zijn omgeven door breede, diepe grachten met voorgelegen permanente draadversperringen, aan de landzijde uitsluitend in te richten voor het afgeven van karabijn- en mitrailleurvuur, waarbij gezorgd zal moeten worden voor ruime toegangen tot de banketten. M.i. belooft de verdediging van een aldus ingericht werk meer succes, dan dat van een werk, voorzien van de benauwde, weinig uitzicht en schootsveld biedende, moeilijk te bereiken gekazematteerde (gepantserde) opstellingen voor geschut-, mitrailleur- en karabijnvuur onzer pantserfortten, waarin de bevelvoering zoo uiterst moeilijk is en de manschappen bijna geheel aan zichzelf zijn overgelaten.

De kustwerken kunnen bij de door mij gedachte inrichting een eenvoudig tracé bekomen, met weinig diepte, zich gemakkelijk aanpassend aan het omringend terrein en daarboven weinig of niet uitstekende, een eerste eisch, zooals hiervoren reeds werd aangegeven, om de uitwerking van het scheepsgeschut een minimum te doen zijn.

Vermeend wordt, dat het wel mogelijk zal zijn overal, waar nieuwe kustfortten noodig worden geacht, een zoodanig terrein daarvoor uit te kiezen, dat bedoelde werken van uit zee moeilijk te ontdekken zullen zijn. Daarvoor zal o.a. gebruik kunnen worden gemaakt van de toenemende duinvorming bij Huisduinen, van het duinterrein bij IJmuiden, bij Hellevoetsluis (uit den aard der zaak zal men de werken aldaar met lichter geschut dan 24 cM. kunnen bewapenen, eveneens op te stellen op den open wal) en bewesten Vlissingen.

Vóór alles zorg men, dat de fortten niet zoodanig worden aangelegd — hiervoren werd daarop reeds gewezen —, dat *gedekte nadering* der scheepsmacht mogelijk is; *naar alle zijden moet men over de zee vrij uitzicht hebben!*

Indien dan de onderwerpelijke kustwerken worden ingericht, als hiervoren werd aangegeven, zullen de bouwkosten daarvan, met de verder noodige aanschaffingen, betrekkelijk laag te houden zijn.

Wanneer wij thans nagaan uit de Nota betreffende de kustverdediging, welke onlangs door de Ministers van Marine en van Oorlog aan de Tweede Kamer werd overgelegd, welke aanzienlijke bedragen daarin worden uitgetrokken voor vestingbouw, waaronder pantserkoepels, electriche installatiën, zoeklichten, afstandmeting, grondaankoop, enz., alsmede voor aankoop van geschut en van munitie, welke bedragen resp. groot zijn rond $15\frac{1}{4}$, $4\frac{1}{4}$ en $5\frac{1}{2}$ milioen, dan kan met vrij groote zekerheid worden voorspeld, dat, voor het geval men volgens de hiervoren ontwikkelde beginselen de kustverdediging zou herzien, aanzienlijke besparing zou verkregen kunnen worden, terwijl bovendien het verdedigend vermogen der onderscheidene, aan te leggen werken in vele opzichten grooter zal zijn dan bij aanwending van pantserkoepels, enz.

De kennisneming van vorengenoemde bedragen doet de gedachte

rijzen, dat in de Commissie, welke groepen is geweest van advies te dienen omtrent het tot oplossing brengen van het vraagstuk der kustverdediging, de Genie- en Marine-autoriteiten de grootste stem in het kapittel hebben gehad, dat eerstgenoemden er niet voldoende mede hebben rekening gehouden dat »fortification ever tends to exaggeration« ¹⁾, laatstgenoemden, dat kustforten geen oorlogschepen zijn.

Laat mij de hoop uitspreken, dat alsnog tot *herziening* van de plannen betrekkelijk de kustverdediging zal worden overgegaan, en dat daarbij met vorenaangegeven beginselen zal worden rekening gehouden, voorts dat, hoe de kustwerken ten slotte zullen zijn ingericht en bewapend, aan de *landmacht* de eer zal te beurt vallen deze werken te mogen verdedigen.

's-Gravenhage, Januari 1911.

J. G. W. BOLOMEIJ.

1) Aanhaling uit het werk van den bekenden, Engelschen militairen schrijver Sir GEORGE SYDENHAM CLARKE, getiteld: „Fortification, its past achievements, recent development and future progress«, London. John Murray, Albemarle street W., waarvan de tweede, herziene uitgave in 1907 uitkwam.

Naar mijne meening zou ieder, die met defensiezaken, speciaal de kust betreffende, bemoeienis heeft, met dit interessante werk grondig moeten kennis maken.

Ladingen bij den Houwitser van 12 cM.

In het »Voor-ontwerp Voorschrift Houwitserartillerie« wordt in punt 2 gezegd, dat het krombaanshot der houwitser, dat, dank zij de verschillende ladingen, op alle gevechtsafstanden — zeer kleine uitgezonderd — kan worden afgegeven, in staat stelt belangrijke uitwerking te verkrijgen tegen doelen, welke ten gevolge hunner gedekte opstelling, niet of moeilijk door veldkanonnen te treffen zouden zijn.

In punt 3 van dat voorschrift worden, als behoorende tot die doelen, in de eerste plaats genoemd:

»A. Doelen opgesteld onder horizontale of schuine dekkingen.«

»Het vuur der Hw. A. beoogt in dit geval de bovendeckingen van »geblindeerde ruimten en andere gedekte onderkomens te vernielen »en aldus het verblijf in deze afwachtingsdekkingen voor troepen »onhoudbaar te maken. Dergelijke — met te velde beschikbare hulp- »middelen samengestelde — dekkingen worden doorgeslagen onder »aanwending van het BG.S.schot (mijnwerking).«

De vraag, of werkelijk onze houwitser van 12 cM. in staat is, *op alle gevechtsafstanden* — zeer kleine uitgezonderd — een krombaanshot af te geven, dat in staat is de hier genoemde bovendeckingen door te slaan, moet m. i. *ontkennend* worden beantwoord. Bij een dergelijk krombaanshot toch, moet de invalshoek van het projectiel (BG.S.) minstens 30° bedragen ¹⁾, terwijl, volgens de schootstafel van 12 cM. Hw., die invalshoek bedraagt:

1) Zie hieromtrent o. m.: „*Enkele opmerkingen omtrent houwitseren*” van den „Kapitein der artillerie J. C. LOGGER in de October-aflevering van Mavors 1909 (blzn. 466 en 467), waar men leest: „Zooals reeds boven is vermeld, moet de invalshoek van het projectiel minstens 30° bedragen, zal dit bij het treffen van de dekking uit elkander slaan en niet eerst opspringen”; Streffleur., 1910, Februarheft „*Verwendung von Wurfgeschützen im Feldkriege*” (Hauptmann BERGER), waar men aantreft (blz. 218): „Die Minengranaten der Haubitze schiefen aus der Deckung hervor, wenn sie unter einem kleineren Einfallswinkel als 30° auftreten”; en Mitteilungen 1910, 7^{es}. Heft (blz. 498) „*Volladung oder Teilladung, obere oder untere Winkelgruppe*”. (Hauptmann HANS SCHREINER), vermeldende: „Wird die Wirkung gegen horizontale Ziele in Betracht gezogen, so muss beachtet werden: Damit das Geschosz überhaupt eine nennenswerte Wirkung äuszere, muss es eindringen und *im* Ziel zur Detonation gebracht werden. Wenn der Einfallswinkel erfahrungsgemäsz kleiner als rund 30° is, schließt „das Geschosz oder es gellt ab und detoniert im aufsteigenden Ast”.

<i>Afstanden in M.</i>	<i>Lading N°. 1.</i>	<i>Lading N°. 2.</i>	<i>Lading N°. 3.</i>	<i>Lading N°. 4.</i>	<i>Opmerkingen.</i>	
1400	19 ^o 39'				De lading N ^o . 4, wegende 0,485 KG., rookzwak buskruit 2X2X2, is verdeeld over 4 zakjes van dunne kardoeszijde, bevattende resp. 0,135 KG., 0,090 KG., 0,065 KG., en 0,195 KG.	
1500	21 ^o 46'					
1600	24 ^o 3'					
1700	26 ^o 31'					
1800	29 ^o 11'					
1900	32 ^o 05'					
2000	35 ^o 45'					
2100	41 ^o 51'					
2200		22 ^o 16'				Op het 1 ^{ste} zakje is het cijfer 4, op het 2 ^e zakje het cijfer 3, op het 3 ^e zakje het cijfer 2 en op 4 ^e zakje het cijfer 1 aangebracht.
2300		23 ^o 57'				
2400		25 ^o 45'				
2500		27 ^o 40'				
2600		29 ^o 42'				
2700		31 ^o 52'				
2800		34 ^o 16'				
2900		37 ^o 12'				
3000		41 ^o 24'				
3100			21 ^o 33'		De lading N ^o . 4 bestaat uit de 4 zakjes, in de volgorde van 4 tot 1 boven elkaar in een Mg. huls, opgesloten door een kartonnen schijf; het cijfer 4 dus boven en zichtbaar door een mika-plaatje:	
3200			22 ^o 45'			
3300			24 ^o —'			
3400			25 ^o 18'			
3500			26 ^o 42'			
3600			28 ^o 12'			
3700			29 ^o 48'			
3800			31 ^o 30'			
3900			33 ^o 24'			
4000			35 ^o 30'			
4100			38 ^o —'		Haalt men het zakje 4 er uit, dan wordt het cijfer 3 zichtbaar; de lading N ^o . 3 weegt dan dus (0,090 + 0,065 + 0,195) KG. = 0,350 KG.	
4200			41 ^o 06'			
4300			45 ^o 36'			
4400				20 ^o 42'		
4500				21 ^o 36'		
4600				22 ^o 33'		
4700				23 ^o 30'		
4800				24 ^o 30'		
4900				25 ^o 33'		
5000				26 ^o 39'		
5100				27 ^o 51'	Bij lading N ^o . 2 is het cijfer 2 zichtbaar, deze lading weegt dus 0,065 + 0,195 KG. = 0,260 KG.	
5200				29 ^o 06'		
5300				30 ^o 27'		
5400				31 ^o 54'		
5500				33 ^o 27'		
5600				35 ^o 06'		
5700				36 ^o 57'		
5800				39 ^o 3'		
						Bij lading N ^o . 1 ten slotte is het

Afstanden in M.	Lading N ^o . 1.	Lading N ^o . 2.	Lading N ^o . 3.	Lading N ^o . 4.	Opmerkingen.
5900				41 ^o 24'	cijfer 1 zichtbaar; deze lading weegt dus 0,195 KG.
6000				44 ^o 6'	
6100				48 ^o 24'	

Hieruit volgt, dat eene, in bewakingsstelling staande, houwiterbatterij op doelen, gelegen op afstanden beneden 1900 M., tusschen 2100 en 2600 M., tusschen 3000 en 3700 M. en tusschen 4300 en 5200 M., geen BG.S. schot kan afgeven met een invalshoek van 30°.

Ten einde den invalshoek van 30° werkelijk op alle gevechtsafstanden — zeer kleine uitgezonderd — te kunnen verkrijgen, zal het aantal verschillende ladingen bij onzen houwiter van 12 cM. moeten worden vergroot. Thans is dit aantal dan ook gering, in vergelijking met dat bij de houwitsers van vreemde Mogendheden. Zoo zijn b.v. in Duitschland bij de lichte (10,5 cM.) veldhouwitsers 7 ladingen; in Oostenrijk-Hongarije bij de 10 cM. veldhouwitsers 6 ladingen, en zelfs bij de Oostenrijksche houwitsers van 15 cM. 8 ladingen. Daardoor verkrijgt men bij dezen laatsten invalshoeken van 30° tot 45°: bij lading N°. 1 op afst. van 1800-2000 M. (deze lading weegt 0,25 KG.)

"	"	N ^o . 2	"	"	"	2200-2500	"	"	"	"	0,305	"
"	"	N ^o . 3	"	"	"	2600-3000	"	"	"	"	0,36	"
"	"	N ^o . 4	"	"	"	2900-3400	"	"	"	"	0,415	"
"	"	N ^o . 5	"	"	"	3300-3900	"	"	"	"	0,47	"
"	"	N ^o . 6	"	"	"	3800-4500	"	"	"	"	0,55	"
"	"	N ^o . 7	"	"	"	4200-5000	"	"	"	"	0,63	"
"	"	N ^o . 8	"	"	"	4600-5600	"	"	"	"	0,71	"

Doch niet alleen zal, door vermeerdering van het aantal ladingen, de uitwerking van het BG.S.schot (mijnwerking) tegen horizontale dekkingen worden vergroot, ook de uitwerking van het BG.T.schot (scherfwerking) en het krombaan GKT.schot tegen doelen achter verticale dekkingen (zie Voor-Ontwerp Voorschrift Houwiterartillerie punt 3, *b* en *c*) neemt met het grooter worden van de invalshoeken toe. Alleen toch, bij groote invalshoeken mag op teruggaande scherven van in de lucht gesprongen BG. worden gerekend, welk teruggaan van meer beteekenis wordt, naarmate de invalshoek van het volle projectiel grooter zou zijn geweest; terwijl met het grooter worden van den invalshoek de kogels der GKT. dichter achter de dekking kunnen worden gebracht.

Ten slotte zou wellicht bij eene vermeerdering van het aantal ladingen tevens het voordeel van eene drachtsvermeerdering zijn te verkrijgen. De grootste dracht toch is thans 6100 M., terwijl volgens de Kruppsche schootstafel, bij het gebruik van 5 ladingen, die dracht 6400 M. bedroeg. ¹⁾

1) Bij den 12 cM. Hw. L/14 zelfs 6700 M.

M. i. staan tegenover deze voordeelen geen nadeelen.

De bediening blijft geheel de zelfde, en de vuursnelheid dus even groot.

Dat toch de man b.v. bij het gebruik van 7 ladingen de twee bovenste zakjes, gemerkt 7 en 6, uit de kardoes moet halen — als lading 5 is gecommandeerd — in plaats van één zakje, gemerkt 4 — als lading 3 zou zijn bevolen —, kost nòch meer tijd, nòch is het hem moeilijker te leeren.

De kosten der munitie blijven gelijk.

Het aantal bij de houwitserbatterij aanwezige (grootste) ladingen blijft even groot, en wel gelijk aan het aantal aanwezige projectielen.

Iedere lading op zichzelf blijft ook even groot ¹⁾; alleen zou de hoeveelheid rookzwak buskruit, in plaats van over 4, over b.v. 7 zakjes moeten worden verdeeld, zoodat de hoeveelheid te gebruiken kardoeszijde iets zou toenemen.

De raadpleging der schootstafel wordt niets moeilijker of tijdroovender, als deze — er zijn thans slechts een paar geschreven exemplaren aanwezig — wordt ingericht, als de nieuwe schootstafels van het vestinggeschut.

Het is mij bekend, dat ernaar gestreefd wordt, de opzetten zóó in te richten, dat het gebruik van de schootstafel zooveel mogelijk wordt beperkt. Zoo is b.v. op de trommelopzetten der 12 cM. Hw. L/14, behalve eene verdeling in duizendste deelen, ook voor elk der 4 ladingen eene meterverdeling aangebracht, totaal dus 5 kolommen. Bij behoud van de zelfde trommel zouden dus, bij vermeerdering van het aantal ladingen tot b.v. 7, op de zelfde ruimte 8 kolommen verdeelingen moeten worden geplaatst. Misschien, dat dan elke kolom wat smal, en daardoor minder duidelijk zou worden.

Maar m. i. is het ook niet bepaald noodzakelijk, om voor elke lading eene kolom M. verdeelingen aan te brengen. Dit schijnt mij alleen nuttig toe, wanneer de houwitserartillerie als vlakbaangeschut wordt gebruikt en dus, onder aanwending van de grootste lading en wellicht ook van directe richting, als veldartillerie optreedt. Is deze meening juist, dan zou dus met twee kolommen verdeelingen op den opzet, één in duizendste deelen, voor alle ladingen, en één in meters, voor de grootste lading, kunnen worden volstaan.

Trouwens, het gebruik van de schootstafel blijft vooralsnog toch noodig tot het opzoeken van de tempeering en de C.D., en zal — ook wanneer het mogelijk zal blijken een tempeertoestel te verwaardigen, geschikt voor 4 of meer ladingen — noodzakelijk blijven voor het opzoeken der C.D.

De maximumdracht en de bestrekenheid van de baan blijven, ¹⁾ evenals de vuursnelheid, onveranderd, zoodat het gebruik als vlakbaangeschut, in gelijke mate als thans, mogelijk blijft.

Januari 1911.

H. J. D. VAN MAANEN.

1ste Luitenant bij de Houwitser-Compagnie.

1) Tenzij de grootste lading, tot het verkrijgen eener grootere schootsverheid, iets zwaarder zou kunnen worden; in dat geval zou de baan bij die lading ook nog iets gestrekter worden.

Zien.

Wanneer men het nut van de studie der tactiek voor adspirant-officieren wilde aantoonen, zou men dat veilig »water naar de zee dragen« kunnen noemen: het zou volkomen nutteloos zijn. Niemand zal eraan twifelen, of een officier wel tactische kennis moet bezitten.

Beweerde men echter, dat het voor een adspirant-officier nuttig zou zijn muziek, tooneelspel of teekenkunst te beoefenen, dan zal dat niet zoo algemeen worden toegestemd. Immers »kunst« ligt niet in de lijn van den »krijgsman«. En muziek, tooneelspel en teekenkunst behooren tot de »schoone kunsten«. Het is dan ook niet onwaarschijnlijk, dat het bij sommige lezers verwondering zal baren, indien wij zeggen, dat ééne dier schoone kunsten, de teekenkunst, *van groote militaire waarde is*

In het artikel »Cursusopleiding« merkten wij op, dat het vak »handteekenen« op den cursus diende te worden onderwezen, daarbij aantekenende, dat het bij het onderwijs in stereometrie, beschrijvende meetkunde en rechtlijnig teekenen zeer hinderlijk was, dat de leerlingen het handteekenen niet beoefend hadden. Bij die enkele opmerking meenden wij het toen te moeten laten, om niet te zeer van het door ons behandelde onderwerp af te dwalen. Echter meenen wij thans daarop terug te moeten komen, omdat de daar vermelde redenen slechts *bijkomende* zijn; er zijn er veel *voornamere*. En juist voor het vak handteekenen kan het nuttig zijn, die redenen nader te ontvouwen. Het nut der andere leervakken toch, wordt vrij algemeen erkend, hetgeen van het teekenen niet kan worden gezegd; er bestaat kans, dat het zal worden beschouwd als overbodige luxe voor den officier. Dat die beschouwing onjuist is, zullen wij trachten aan te toonen. Vooraf willen wij er echter de aandacht op vestigen, dat men indachtig moet zijn, zich niet te laten verleiden tot overschatting van de waarde van het teekenen.

Die waarschuwing mag niet overbodig geacht worden, omdat hier alleen de waarde van het *handteekenen*, als leervak, zal besproken worden, waardoor die waarde sterk belicht wordt. Door dit sterk op den voorgrond plaatsen zou het niet onmogelijk zijn, dat de indruk werd gewekt, dat het handteekenen voor een leerling in het algemeen, en voor den adspirant-officier in het bijzonder eigenlijk *het* vak bij uitnemendheid was. Waartegen wij bij voorbaat waarschuwen. Men houde in het oog, dat in elke stof (zijn), in meer of mindere mate, de elementen vorm, methode, orde, organisatie aanwezig zijn. ¹⁾ M. a. w.: elke leerstof bezit opvoedkundige waarde.

¹⁾ Ontwikkellende kracht der leerstof. Woordenboek voor Opvoeding en Onderwijs. J. GELUK, blz. 531.

Waarom wij nu die waarde van het handteekenen bespreken heeft twee redenen. Eerstens is niet ieder buiten het onderwijs staande van het nut van dat vak overtuigd.

En ten tweeden is niet ieder, die wel doordrongen is van het nut van het onderwijs in het teekenen voor de school, ervan overtuigd, dat het voor den aspirant-officier van bijzonder belang is.

»Langen tijd heeft het geduurd, eer het inzicht kwam, dat teekenonderwijs voor iedereen van belang is; 1) de tijd ligt nog niet ver achter ons, dat men het alleen van waarde achtte voor geboren kunstenaars en verder als liefhebberijvak in gegoede kringen.« 2)

Het vak, als leervak, is dan ook nog vrij jong. Eerst omstreeks het midden der zeventiende eeuw kreeg de tot dusver sedert 1500 gevolgde copieermethode van LEONARDO DA VINCI den eersten stoot, toen de groote paedogoog COMENIUS er op wees, dat het teekenen »aanleiding geeft tot nauwkeurige beschouwing van de voorwerpen.« 3)

Helder werd de opvoedkundige strekking van het teekenonderwijs echter eerst in het licht gesteld door ROUSSEAU, die tegen de copieermethode te velde trok, omdat hij het teekenonderwijs dienstbaar wilde maken aan het verwerven van *juistheid van het oog* en vaardigheid der hand.

In het tweede boek van zijn »*Émile*«, waarin Rousseau de opvoeding gedurende het tijdperk van het 6e tot het 13e jaar behandelt, zegt hij: »Je me garderai donc bien de lui donner un maître à dessiner, qui ne lui donnerait à imiter que des imitations, et ne lui ferait dessiner que sur des dessins: je veux qu'il n'ait d'autre maître que la nature, ni d'autres modèles que des objets«.

Eene autoriteit op het gebied van het teekenonderwijs, de bekende Fransche architect VIOLLET-LE-DUC, die omstreeks 1863 een leerstoel in esthetica en kunstgeschiedenis aan de »Ecole des beaux arts« te Parijs bekleedde, drukt zich niet minder sterk uit, als hij zegt: »men leert slechts zien door te teekenen.« 4)

Dit moge overdreven *schijnen*, inderdaad is het dat niet. Ten minste, wanneer wij »zien« nemen in de beteekenis van nauwkeurig, juist zien. Immers het woord »zien« drukt nog meer uit dan »ontvangen van lichtindrukken«.

Wanneer wij met iemand in ernstig gesprek zijn en er gaat een voorbijganger langs ons heen, die ons groet, kan het zeer goed zijn, dat wij de groetende beweging zien, wij krijgen den indruk van iemand, die groet, maar wij weten niet, wie er gegroet heeft. Wij zijn niet verder gekomen dan bewustwording, perceptie.

Opdat die voorstelling door ons werkelijk worde opgenomen, tot

1) Spatieering van ons.

2) T. JANSMA. Teekenonderwijs. Paedagogisch woordenboek. C. F. A. ZERNIKE.

3) Idem.

4) VIOLLET-LE-DUC. „Histoire d'un dessinateur“. Hoofdstuk VI, blz. 56.

ons doordringe, is het noodig, dat er eene grootere helderheid van bewustzijn aan de bewustwording wordt toegevoegd; eene spontane werking van den geest, door LEIBNITZ in tegenstelling met de perceptie, apperceptie genoemd. Nog scherper drukt KANT zich uit, als hij spreekt over het *ontvangen, opnemen en verwerken* der zinnelijke gewaarwordingen.

Het waarlijke zien bestaat dus uit het ontvangen van de gezichtsgewaarwording, en het opnemen en verwerken daarvan door onzen geest, waardoor de gewekte voorstelling in het geheel onzer voorstellingen wordt ingevoegd. Dat zien moeten wij wel degelijk leeren; en dat leeren wij het best door de beoefening van het handteekenen.

ANTON SCHIEBL onderscheidt »schauen«, »sehen«, »erkennen« en »beobachten«. ¹⁾

Het »schauen« is het eenvoudige opvangen der indrukken; de beelden verdwijnen weer, zooals zij gekomen zijn. Voor het »sehen« wordt vereischt, dat de ontvangen indruk wordt vastgehouden; terwijl bij het »erkennen« die indruk, door verbinding met eene gedachte, wordt verwerkt. Het opzettelijk »sehen« en »erkennen« is dan »beobachten«.

Dat »beobachten« nu, is voor den militair van groot belang; een »juist oog« is het, wat hem heel vaak te pas komt. En dat verkrijgt men slechts door oefening in het teekenen.

Het teekenonderricht noemt SCHIEBL: »Eine Grundlage der soldatischen Urteils-kraft, und Entschlussfähigkeit«. Hierbij heeft hij echter niet zoozeer op het oog de vaardigheid van de hand, dan wel de juistheid van het zien.

Voor den militair is het laatste van veel meer belang dan het eerste. Het aan militairen te geven teekenonderricht moet dan ook hoofdzakelijk worden dienstbaar gemaakt aan het oefenen van het oog en aan »het intellectueele werk, d. w. z. de gewoonte nauwkeurig waar te nemen en in het geheugen te prenten, wat men heeft waargenomen, zoodanig, dat de geest kan vergelijken en gevolgtrekkingen maken uit die vergelijking«. ²⁾

»In diesem Sinne qualifizirt sich das Zeichnen als ein hervorragend militärischer Beobachtungsunterricht. ³⁾

»Es wären demnach dem Zeichenunterricht practische Übungen in der Beobachtung, Abschätzung und Beurteilung aller sich in der Natur gerade bietenden Dinge und Ereignisse beizugliedern, welche Übungen lediglich der Schärfung der Beobachtungsgabe zu dienen hätten.« ⁴⁾

1) ANTON SCHIEBL, Lehrer an der Artie. Kadettenschule, »Eine Grundlage der soldatischen Urteils-kraft und Entschlussfähigkeit«. Streffeurs Mil. Zeitschrift. II. Band. 9. (September-) Heft.

2) VIOLLET-LE-DUC. Histoire d'un dessinateur. (Hoofdstuk VI, blz. 56.)

3) Zie 1). 4) Zie 1).

Wel merkwaardig is het, dat de Japanner, die onze bewondering afdwingt door zijn buitengewone militaire talenten, ook bijzonder uitmunt in het opmerken en waarnemen.

»Es ist allgemein bekannt, dass die japanische Jugend vom zartesten Alter angefangen dem Beobachten und Zeichnen der Natur obliegt.

»Es ist bekannt, dass die Japaner bereits Jahrhunderte auf Grund ihres Beobachtungsunterrichtes imstande waren, mit dem blossen physischen Auge alle jene Phasen des Vogelfluges festzuhalten und sodann darzustellen, welche wir erst in neuester Zeit mit Zuhilfenahme der Photographie konstatieren konnten. Ist es ein Wunder, dass ein Volk, in dessen Seele ein solcher Reichtum von kühler Beobachtungsgabe wurzelt, solche immense militärische Erfolge errang? ¹⁾

Wanneer wij willen nagaan, in welk opzicht den soldaat het »teekenen« van nut kan zijn, moeten wij met hoofdzaken volstaan.

»Es spielt somit beispielsweise i. das Augenmass eene wichtige Rolle:

a. beim Schiessen, dem damit verbundenen Abschätzen der Zielbeschaffenheit, -grösse, -ausdehnung und Geschwindigkeit der Zielbewegung;

b. beim Beobachten und Abschätzen der Geschossaufschläge, Sprengpunkte, etc. und der damit verbundenen Wirkung;

c. beim Distanzschätzen nach allen Richtungen (im horizontalen und vertikalen Sinne); folglich auch:

d. bei der Disponierung über Raumeinteilung und Terrainabschnittszuweisung vor und im Gefechte;

e. bei Beurteilung des Terrains sowohl in taktischer, als auch in mappieur — und bautechnischer Hinsicht;

f. bei Zuweisung von Unterkünften und Transportmitteln ist Augenmass meist ausschlaggebend; ebenso:

g. beim Nachrichtendienst gelegentlich der Abschätzung von Kolonnenlängen, Marschgeschwindigkeiten, etc. etc.

2. Die Fähigkeit, durch kühle und zeichnerisch richtige Beobachtung das Charakteristikon jeder Sache zu erkennen, kommt z. B. zur Anwendung:

a. beim Kennenlernen der Physiognomien der Untergebenen, in weiterer Folge beim Beurteilen des Grades ihrer Ermüdung, Frische, Begeisterung, Feigheit, etc.;

b. beim Kennenlernen aller Pferde der unterstehenden Abteilung und ihrer Eigenschaften; weiters

c. beim Abschätzen eines Terrainabschnittes zum Zwecke der tactischen Sicherung in Ruhe und Bewegung, etc.;

d. beim kühlen Erkennen des richtingen Momentes, in welchem der Hauptschlag zu führen ist, etc. etc.« ¹⁾

1) Zie 1) blz. 190.

Is ook de hand vaardig, dan vindt het *werkelijke* teekenen nog toepassing:

»a. in der Mannschafts-, Unteroffiziers- und Offiziersnachwuchsschule bei jedem Anschauungs-Unterricht, bei welchem das Objekt des Unterrichtes fehlt;

b. bei Meldungen der Nachrichtenpatrouillen und bei Situationsmeldungen der Unterkommandanten, sowie bei schriftlicher Befehlgebung auf dem Gefechtsfelde — durch taktische *Landchaftsskizzen*;

c. bei Identitätsfeststellungen von Deserteuren, verdächtigen Individuen, etc. durch *Kopfskizzen* (in Ermangelung einer Kamera);

d. bei allen artilleristischen und marine-technischen Zielskizzen;

e. bei allen übrigen technischen Darstellungen«. ¹⁾

De leer: »Nihil invita minerva« (niets zonder aanleg), door COMENIUS verkondigd, bevat ongetwijfeld veel waars.

Echter kan de zin voor waarneming en aanschouwing (kan) zonder twijfel *geoeffend* worden«. ²⁾ Het is volstrekt onnoodig, dat de militaire beoefenaar van het »teekenen« goede teekeningen leert maken; natuurlijk zal echter de zin voor waarneming en aanschouwing bij menschen met »aanleg« beter kunnen worden ontwikkeld, dan bij hen, die dien aanleg missen.

Zoo zullen personen, behoorende tot het »gezichtstype«, ³⁾ bijzondere vorderingen kunnen maken in het militaire teekenonderricht. Hetgeen volstrekt geen reden is, om bij de overigen het »zien« niet zooveel mogelijk te ontwikkelen.

Is het nut van het teekenonderwijs voor den aspirant-officier hiermede voldoende toegelicht, voor de leerlingen van den cursus bestaat nog een ander motief, om dat onderwijs niet te verwaarloozen. Want behalve, dat het teekenonderwijs den beoefenaar leert »zien«, »heeft het teekenonderwijs *aesthetische waarde*«. ⁴⁾ ⁵⁾

Het teekenen is wel een der meest geschikte vakken, om het schoonheidsgevoel te ontwikkelen.

»Daarom is het teekenen zulk een belangrijke factor in het onderwijs, omdat het de voornaamste vertegenwoordiger is van de kunst, omdat door dat vak het beste de kunst in de school is te brengen,

1) Zie 1) blz. 190.

2) C. F. A. ZERNIKE. Aanleg Paedog. Woordenboek.

3) Bij verschillende individuen is de geschiktheid, de vatbaarheid voor het vormen van verschillende soorten gewaarwordingen sterk uiteenlopend. Bij sommigen zijn het gezichts-, bij andere de gehoor- en bij derden de tastgewartwordingen die het eerst, het meest juist en intensief tot stand komen, ten koste der andere. De Fransche psychologen onderscheiden in verband daarmede: het gezichtstype, het gehoorstype, het bewegingstype en het normale type.

4) Zie 2) blz. 189.

5) Spatieering van ons.

niet ter wille van de kunst, maar ter wille van de opvoeding....« 1) 2)

Ter wille van de *opvoeding*, want:

»Door de aesthetische opvoeding van de jeugd ter hand te nemen, werkt men tegelijkertijd aan zijn zedelijke ontwikkeling, want het schoone en het goede zijn broederlijk verwant.« 3)

»Es gibt«, zeide SCHILLER, »keinen anderen Weg den sinnlichen Menschen Vernünftig zu machen, als den, dass man ihn zuvor ästhetisch macht«.

Dit verband toegevende, zou men toch nog de noodzakelijkheid van teekenonderwijs aan den cursus kunnen betwijfelen.

Immers men zou kunnen opmerken, dat de cursus een onderwijs- en geen opvoedingsinstituut is.

Men zou dan echter m. i. eene groote fout begaan. De strijdvraag, of de lagere school het een of ander dient te zijn, is nog lang niet opgelost en de voorstanders van: »de school is onderwijsinstituut« komen nog al eens met zichzelf in tegenspraak 4); waaruit men leeren kan, voorzichtig te zijn in het partij kiezen. Maar al heeft men zich bij deze laatsten aangesloten, dan nog is men niet gerechtigd te zeggen: op den cursus behoort dus aesthetische vorming niet thuis, want het is ook een onderwijsinstituut.

Tusschen eene lagere of middelbare school en den cursus bestaat immers het groote verschil, dat voor het grootste deel der leerlingen van den cursus de invloed van het gezin geheel is geneutraliseerd.

Het aandeel, dat het gezin in de opvoeding heeft — en dat is het leeuwenaandeel! — komt hier geheel voor rekening van den cursus. De volle zwaarte der opvoeding, anders verdeeld over gezin en school, drukt hier uitsluitend op de inrichting.

En niemand zal ontkennen, dat voor eene officier eene goede opvoeding, eene moreele opvoeding, karaktervorming noodig is! Voor den officier als aanvoerder niet, maar voor den officier als opvoeder en leider zeker allermeest!

Want de vredestaak van den officier bestaat voor het overgrootste deel uit: opleiden. Opleiden van militie en opleiden van het lagere kader. 5) Om van de opvoedingsplichten, die de reglementen hem op de schouders leggen, niet te spreken.

De cursus dient dus wel degelijk een opvoedingsinstituut te zijn.

1) J. D. Ros, Leeraar a/d Academie van Beeldende Kunsten te 's-Gravenhage, De nieuwe richting in het Teekenonderwijs, blz. 5.

2) Spatieering van ons.

3) M. BRAUNSWICH, Prof. a/h Lycée te Toulouse, Het verband tusschen de aesthetische en de zedelijke opvoeding.

4) Zie J. H. PLUVIER, „Mineur“, Paedagogisch Tijdschrift. Eerste jaargang. Afl. 4

5) Waaronder, sedert de invoering van den persoonlijken dienstplicht, vele goed algemeen ontwikkelde jongelieden.

Geeft men dit toe, dan zou men kunnen vragen, of voor den officier aesthetische vorming niet tot verweekelijking, zou kunnen aanleiding geven. En of er dus niet een andere weg dient te worden ingeslagen, om tot de zedelijke vorming te komen. Wij zouden kunnen volstaan met de verwijzing naar de aanhaling uit SCHILLER op blz. 193. Echter willen wij dat niet doen, en eens onderstellen, dat er een andere weg bestond.

Dan leert de geschiedenis, dat aesthetische ontwikkeling geenszins tot weekheid behoeft te leiden. Het is bekend, dat in de oudheid de kunst een veel toegepast middel ter opvoeding was, en zich zelfs in eene zekere mate van bloei mocht verheugen, óók in de perioden waarin een volk zeer krijgshaftig was. En in het huidige, zeker niet verweekelijkte Japan staat de kunst hoog aangeschreven.

Zeker staat hier iets tegenover.

»Zeer bedenkelijk is, dat de geschiedenis aantoont, dat de bloeitijd ¹⁾ van de kunst steeds ook een tijd van zedelijk verval geweest is....« ²⁾

Hieruit valt tweeërlei te leeren.

Eerstens, dat aesthetisch onderricht alleen, niet voldoende is voor zedelijke vorming, en ten tweeden, dat wij in de aesthetische richting binnen zekere grenzen dienen te blijven en voor tegenwicht hebben te zorgen.

Voor overdrijving behoeven wij echter voorloopig bij de aesthetische vorming op den cursus niet te vreezen.

Resumeerende komen wij dus tot de conclusie, dat het geven van teekenonderricht op den cursus in het belang is zoowel van de militaire als van de moreele vorming der leerlingen.

G. H. HONING.

1) Spatieering van ons.

2) SCHÜTZ, Schoolopziener te Esslingen a/Neckar, Over de verhouding van de aesthetische opvoeding tot de ethische. Eerste Internationaal Congres voor moreele opvoeding. 1908.

Het gebruik van ‰ ook bij de Infanterie.

Er valt, helaas, nog dikwerf eene te geringe bekendheid te constateeren met de ballistische eigenschappen van ons geweer. Indirecte richting is uit den boeze. Te velde heeft men toch geen schoots-tafel bij zich! Als het doel niet zichtbaar is, wordt er niet op geschoten. En daarmee denkt men zich van de zaak af te kunnen maken.

En toch, wie maar eenmaal eene serie in Harskamp heeft medegemaakt en zijn oogen den kost heeft gegeven, zal moeten toestemmen, dat dit niet juist is, dat een officier, die zulk eene uitspraak doet, niet in staat is uit zijn geweer te halen, wat er in zit, en daardoor zijn manschappen dikwerf onnoodig aan gevaar zal blootstellen.

Het zal toch wel geen tegenspraak lijden, dat men in den oorlog, als regel, slechts in ééne houding schiet, en wel in de liggende. Nu belet de minste oneffenheid van het terrein den schutter in liggende houding iets te zien van een vijand, die ook liggend vuurt. De vuur-leider kan in zulk geval drie wegen inslaan:

- 1°. de schutter ziet den vijand niet, hij vuurt dus niet;
- 2°. om den vijand te zien, laat hij zijn manschappen de knielende of staande houding aannemen;
- 3°. hij laat zijn schutters liggend vuren en indirect richten.

De eerste weg zou men struisvogelpolitiek kunnen noemen, weg twee is beter, maar kost menschenlevens en wel onnoodig, en wordt in Harskamp, waar de vijand niet in staat is terug te schieten, helaas, maar, al te veel toegepast. De soldaten doen het of uit zich zelf of wél op instigatie van hun vuurleiders.

Deze weg is dan ook voor den vuurleider zeer gemakkelijk, vooral daar het »*vuuruitwerking gaat boven dekking*« een schild is, waar-achter hij zich o! zoo gemakkelijk meent te kunnen dekken tegen-over eventueele opmerkingen, en het reglement bovendien toch duidelijk aangeeft, »als de schutter niets ziet, mag hij niet schieten«.

In vele gevallen zal men zelfs staande het doel niet kunnen waarnemen, behalve met gewapend oog. Eene tirailleurlinie op 900 M. gekleed in het kaki, en de gelaatskleur bedekt met klei of verborgen achter een kakikleurig doekje met een paar gaten voor de oogen is op dien afstand zelfs met een kijker al moeilijk te onderkennen. Moet de soldaat nu niet schieten, omdat hij zijn doel niet ziet en niet zien kan, of zal de vuurleider tot dure taak hebben, den man toch in de gelegenheid te stellen zijn vuur te openen?

Voor wie zijn taak ernstig op neemt, zal deze vraag beantwoord moeten worden met, »het vuur openen, het koste wat het wil«.

Maar hoe? Hier is het alleen de indirecte richting, die hulp kan bieden. Moeilijk; voorzeker, misschien niet in theorie, maar in de praktijk zeker. Dit legt ons, vuurleiders, dus de verplichting op, onshierin te oefenen en niet alleen onszelf, maar ook onze manschappen.

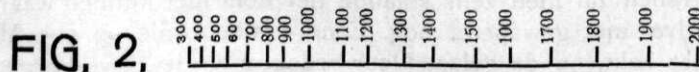
Eene van de eenvoudigste indirecte richtmethoden bestaat in het recht vooruitschieten met zooveel mogelijk horizontale vizierlijn, terwijl het vizier gesteld is op den juiststen afstand.

Deze methode van indirecte richting — die veel in vlakke terreinen zal worden toegepast, zoodra zich daarin de minste oneffenheid vertoont — is echter niet toe te passen als het terrein eenigzins helt of oploopt, boven dien is het vaak moeilijk, in vlakke terreinen een duidelijk afstekend mikpunt te vinden. Menigmaal zal het dan voorkomen, dat een tegen den horizon afstekenden boschrand of heuvelrug een dergelijk mikpunt geeft. Het is nu slechts de vraag, met welk vizier moet daarop gericht worden? Het antwoord, dat menigeen zeer ingewikkeld verwacht, is echter hoogst eenvoudig. Bezien wij de schootshoeken, behorende bij de verschillende vizieren, dan zien wij, dat een schootshoek met zijn naast lageren ongeveer het halve aantal hectometers in duizenden verschilt; een vizier van 1400 M. verschilt met dat van 1300 M. dus 7 ‰ enz.

Wie nu een kijker heeft met verdeelplaat, is in staat dus vrij nauwkeurig het vizier aan te geven, waarmede indirect gericht zal moeten worden.

Wie niet in het bezit is van zulk een kijker, kan zeer gemakkelijk op zijn dubbelen decimeter eene verdeling aanbrengen van $3\frac{1}{4}$ millimeter, die op een afstand van 65 cM. van het oog gehouden, 5 ‰ aangeeft. (65 cM. is ongeveer de armlengte van een gewoon mensch.) (Fig. 1.)

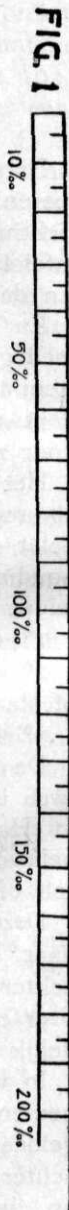
Nog handiger doet men door de verschillen in duizenden van de verschillende vizieren zoo nauwkeurig mogelijk op zijn dubbelen, decimeter aan te brengen; men behoeft dan in het geheel niet te rekenen en niets te onthouden.

Men gaat dan bij het bepalen van het vizier, als volgt, te werk.

Men richt met de verdeelstreep van het vizier van den afstand op het doel en ziet met welke verdeelstreep het hulpmikpunt overeenkomt, dat is dan het vizier voor de indirecte richting.

Dat de vuurleider in zulk een geval veelal staande den hoek zal moeten meten, terwijl de man de gemeten hoek in liggende houding

in practijk brengt, geeft voor de practijk geen bezwaar. Ik berekende het verschil, waaronder men een hoek mat van een standpunt 0,3 M. van den bodem en van een standpunt van 1,5 M. van den bodem en kwam toen tot een verschil van nog geen $\frac{1}{2} \text{ ‰}$, als het doel op 800 M. stond en het hulprichtpunt, dat 10 M. boven het maaiveld lag, op 1000 M. verwijderd was.

Eene zeer populaire verklaring van het bepalen van het vizier voor indirecte richting is de volgende.

Stel het geweer gericht met een vizier van 1000 M. op een doel, dat op dien afstand gelegen is, laat men nu bij de volgende bewerkingen het geweer onveranderd, dan zullen alle projectielen, die er uit geschoten worden, de zelfde baan beschrijven en dus het doel treffen. Verandert men, terwijl het geweer in den zelfden stand blijft, het vizier, b.v. in dat van 900 M., dan zal de vizierlijn niet meer op het doel maar ongeveer 5 ‰ hoger terecht komen, het vizier van 800 M. nog $4\frac{1}{2} \text{ ‰}$ hoger, dus $9\frac{1}{2} \text{ ‰}$ enz. enz.

Daar wij op deze wijze hoeken meten, komt het er in het geheel niet op aan of het voorwerp, dat als hulprichtpunt genomen wordt, 5 of 10 M. hoog is en op welken afstand het zich bevindt.

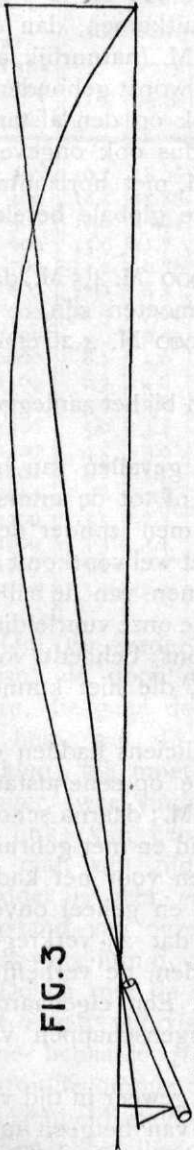
Het bewuste latje stelt ons tevens in staat nog iets anders te weten te komen, waarvoor anders eene betrekkelijk ingewikkelde berekening noodig is. Men wil een vijand bevuren, die door een dijk of hoogterug aan ons oog onttrokken is, terwijl het terrein verder horizontaal ligt. De vraag kan nu gesteld worden, op welken afstand kan men den vijand nog hinderen, en waar begint de strook, dat mijn vuur hem niet meer bereiken kan?

Stel, dat de dijk op 400 M. van ons verwijderd is, dan richten wij met de verdeelstreep van het vizier van 400 M. op den bovenkant van den dijk en zien tegenover welke verdeelstreep wij den onderkant van den dijk waarnemen, deze verdeelstreep geeft dan den afstand aan, waar wij den vijand nog met vuur hinderen kunnen.

Dit berust op het eenvoudige feit, dat de kogelbaan de vizierlijn snijdt op den afstand door het vizier aangegeven.

Dit is zeer eenvoudig, en iedereen zal dit eene waarheid als eene koe noemen, maar beseft ieder de volle beteekenis van deze waarheid?

Weet men, globaal genomen, het verschil der schootshoeken bij gebruik van de verschillende vizieren, dan weet men ook globaal

de verheffing van eene willekeurige baan op ieder honderdtal meters, dan weet men ook den invalshoek op elken afstand.

Nemen wij weder, als voorbeeld, de baan van 1000 M., dan zal de verheffing op 900 M., als volgt, berekend kunnen worden. Het verschil tusschen den schootshoek van 1000 en dien van 900 M. is 5‰ , dus de vizierlijn van 900 M. zal 5 M. hooger uitkomen, dan de vizierlijn van 1000 M. op den afstand van 1000 M. (natuurlijk als het geweer in beide gevallen in den zelfden stand wordt gehouden). Daar nu de vizierlijn van 900 M. de kogelbaan ook op den afstand van 900 M. snijdt, zal de verheffing op 900 M. dus ook ongeveer 4,5 M. moeten zijn (daar de vizierlijn van 900 M. niet horizontaal loopt, maakt men eene kleine fout, doch voor deze globale berekening mag die fout verwaarloosd worden).

Is de verheffing van de baan van 1000 M. op 900 M. 4,5 M., dan zal de invalshoek ook ongeveer $4,5\text{‰}$ of 45‰ moeten zijn.

De schootstafel leert ons, dat de verheffing op 900 M. 4,26 en de invalshoek $50,12\text{‰}$ is.

De nauwkeurigheid voor eventueele berekeningen bij het aanleggen van veldwerken, enz. is voldoende.

Velen zullen beweren — en te recht —, dat zulke gevallen van het schieten over dijken, enz. niet zullen voorkomen, of tot de uiterste zeldzaamheden zullen behooren. Maar dan zal men zonder deze kennis toch — in het uiterst zeldzame geval, dat het wel voorkomt — met zijn handen in het haar zitten. Het goed kennen van de ballistische eigenschappen van ons geweer is eene zaak, die onze vuurleiding nooit anders dan ten goede kan komen, die ons behoedt voor enormiteiten, en het koesteren van verwachtingen, die niet kunnen verwezenlijkt worden.

Het volgende kwam mij onlangs ter oore: miliciens hadden op eene tirailleurlinie van borstschijven geschoten, die op eene afstand stond van 500 M., en gebruikten het vizier van 600 M.; daarna schoot het kader op de zelfde schijven op den zelfden afstand en met gebruikmaking van het zelfde vizier. De uitkomsten waren voor het kader zeer in het nadeel. Het kader kreeg een verwijt, en geheel onverdiend, want juist het mindere percent treffers, dat zij verkregen hadden, bewees, dat zij veel beter geschoten hadden, de verheffing van de baan van 600 toch, is op 500 M. 1,35 M. Een eigenaardig bewijs van weinig kennis van de ballistische eigenschappen van ons wapen.

Ter juistere apprecieering van hetgeen met ons geweer in tijd van vrede te bereiken is, voeg ik hierbij een staatje van hetgeen men verwachten kan aan trefferpercenten op verschillende schijvenliniën, als de schijven met een onderlingen afstand van 0,6 M. zijn opgesteld. G.S. beteekent goede schutters, M.S. middelmatige schutters, en S.S. slechte schutters.

Te verwachten % treffers op onbepaald breede verspreide doelen, iedere schutter richtend op den midden-onderkant van eene schijf. Per strekkende M. ééne schijf van 0,4 M. breedte (berekend door 1ste-Lt. WEEGEWIJS).

AF-STAN-DEN.	KNIESCHIJVEN.			ROMPSCHIJVEN.			BORSTSCHIJVEN.			KOPSCHIJVEN.		
	G.S.	M.S.	S.S.	G.S.	M.S.	S.S.	G.S.	M.S.	S.S.	G.S.	M.S.	S.S.
300	19.5	18.06	16.3	17.3	14.82	12.7	10.6	8.22	6.7	5.3	3.98	3.2
400	18.5	15.88	13.5	15.4	12.2	9.9	8.7	6.38	5.0	4.2	3.04	2.4
500	17.2	13.64	11.0	13.7	10.0	7.9	7.4	5.08	3.9	3.5	2.4	1.8
600	15.9	11.7	9.1	12.2	8.4	6.4	6.4	4.16	3.1	3.0	1.98	1.5
700	14.2	9.86	7.4	10.6	6.98	5.2	5.4	3.42	2.5	2.6	1.62	1.2
800	12.8	8.4	6.2	9.3	5.86	4.2	4.7	2.82	2.1	2.2	1.34	1.0
900	11.3	7.10	5.1	8.1	4.94	3.5	4.0	2.38	1.7	1.9	1.12	0.8
*) 1000	9.9	6.02	4.3	7.0	4.14	3.0	3.4	2.0	1.4	1.6	0.94	0.7
1000	8.1	5.6	4.2	5.6	3.8	2.9	2.7	1.8	1.4	1.3	0.9	0.6
1100	6.7	4.6	3.4	4.6	3.1	2.3	2.2	1.5	1.1	1.0	0.7	0.5
1200	5.6	3.8	2.8	3.9	2.6	1.9	1.9	1.2	0.9	0.9	0.6	0.4
1300	5.0	3.4	2.5	3.4	2.3	1.7	1.6	1.1	0.8	0.8	0.5	0.4
1400	4.5	3.0	2.3	3.1	2.1	1.5	1.4	1.0	0.7	0.7	0.5	0.4
1500	4.1	2.7	2.1	2.8	1.9	1.4	1.3	0.9	0.7	0.6	0.4	0.3
1600	3.8	2.5	1.9	2.6	1.7	1.3	1.2	0.8	0.6	0.6	0.4	0.3
1700	3.5	2.3	1.8	2.4	1.6	1.2	1.1	0.8	0.6	0.5	0.4	0.3
1800	3.3	2.2	1.7	2.2	1.5	1.1	1.1	0.7	0.5	0.5	0.3	0.3
1900	3.1	2.1	1.6	2.1	1.4	1.1	1.0	0.7	0.5	0.5	0.3	0.2
2000	3.0	2.0	1.5	2.1	1.4	1.0	1.0	0.7	0.5	0.5	0.3	0.2

Om nu weder tot de indirecte richting terug te keeren; op de wijze, als door mij aangegeven is, is het mogelijk den liggenden man, die geen doel ziet, te laten schieten, als men ook nog in staat is hem, wat de artillerist noemt, de zijdelingsche richting aan te duiden; hij moet weten, in welke richting hij te vuren heeft. Één vinger, twee vingers, ééne handbreedte, twee handbreedten, enz. rechts of links van een in het oogvallend punt, is de aanwijzing, waarop de man zijn zijdelingsche richting moet kunnen vastleggen. Het middel is zeer eenvoudig, en valt zeker onder het bereik van het verstand van onze miliciens, getuige de artilleristen, die dikwijls op deze wijze hun doelen aangeven, ook wanneer een kanonnier richter is.

De lat met de verdeeling in duizensten kan verder het kader, mits het ervan voorzien is, in vele opzichten van dienst zijn, om het eene bepaalde richting aan te wijzen, terwijl het hen tevens, als patrouillecommandant en niet in het bezit van eene kaart, in de gelegenheid stelt, duidelijke aanwijzingen in hun berichten te geven.

Een patrouillecommandant heeft de opdracht gekregen zich voorwaarts te bewegen tot de spoorlijn van A naar B; de lijn over een afstand van 1000 M. te volgen en daarna terug te keeren.

*) Beneden 1000 M. berekend volgens de H.S., boven 1000 M. volgens de L.S.

Bij de spoorlijn gekomen bij paal 18, neemt hij waar, dat eene vijandelijke afdeeling graafwerk verricht; bij paal 19 gekomen, kan hij die zelfde afdeeling weer waarnemen. Bij terugkomst bericht hij: eene vijandelijke afdeeling, die graafwerk verrichtte, waargenomen van af paal 18 spoorlijn 80 ‰ links van den molen en van af paal 19 240 ‰ links vanden molen.

(Opdracht en bericht zijn slechts vermeld, voor zoover voor dit geval noodig is.)

Men ziet, dat men later met behulp van deze gegevens en met eene kaart vrij nauwkeurig kan bepalen, waar de vijandelijke afdeeling, die graafwerk verrichtte, zich bevond.

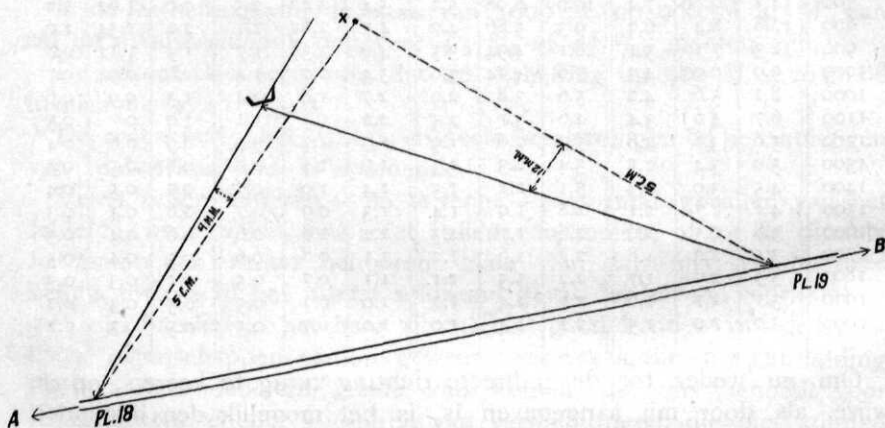
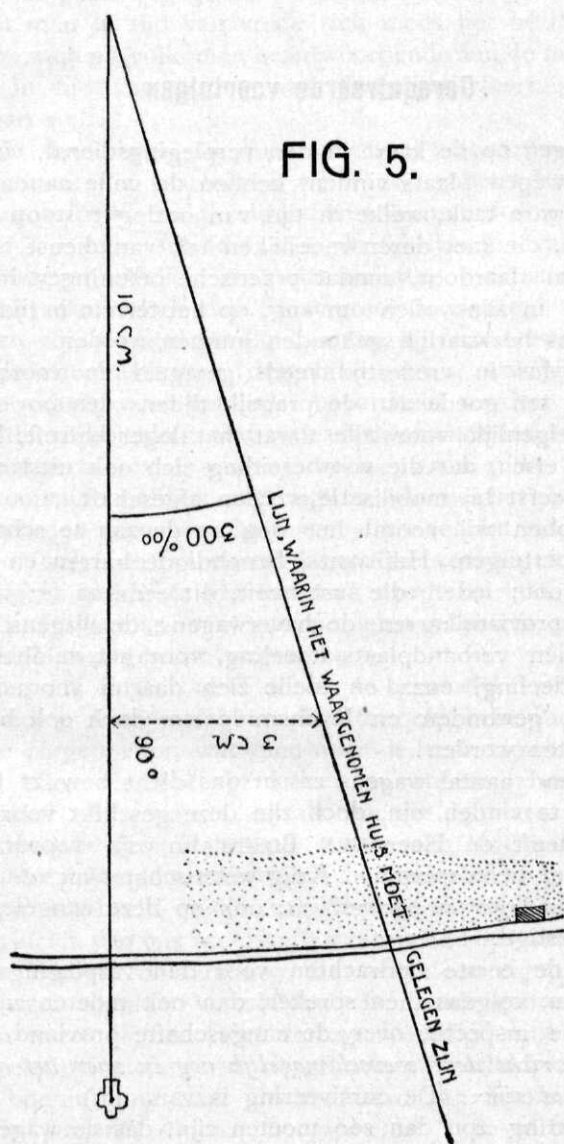

FIG. 4.

Bovendien kan de lat nog dienst doen, om zich te vergewissen, of dit of dat punt, dat in het terrein waargenomen wordt, wel werkelijk het huisje of iets anders is — dat op de kaart voorkomt. — Men heeft b.v. een bekend punt, stel een toren, en meet met de lat 300 ‰ (ongeveer 20 cM.) links van dien toren een huisje, is dit werkelijk het huisje, dat op de kaart staat? Men trekt op de kaart eene denkbeeldige lijn van de eigen standplaats naar den toren en op een afstand van 10 cM. van de standplaats zet men loodrecht 3 cM. uit; de lijn, door het standpunt naar den top van de loodlijn, moet dan over het huisje gaan, komt dit niet ongeveer uit, dan weet men zeker, dat het geziene huis niet het huis is, dat op de kaart voorkomt. In boschterrein met hoog hout en een laag huisje, dat oud is, en een nieuw, dat hoog is, kan men wel eens de dupe zijn van het niet bijgewerkt zijn van de kaart; met de lat voorkomt men onaangename vergissingen.

Alvorens te eindigen, dien ik de namen op te geven van hen, die mij verschillende gegevens verschaft hebben.

De praktische wijze, om het verschil der schootshoeken te kunnen onthouden, leerde ik van den Kapitein FABIOUS, het staatje met trefferprocenten is eene berekening van den 1ste-Luitenant WEEGEWIJS.

G. KUYPER.

Gerequireerde voertuigen.

De oefeningen op de kaart in den verplegingsdienst, welke thans gelukkig allerwegen plaats vinden, hebben de volle aandacht gevestigd op de zware taak, welke in tijd van oorlog rust op de schoulers van hen, die met dezen moeilijken tak van dienst belast zijn; moeilijk vooral daardoor, omdat practische oefeningen in den verplegingsdienst, in zijn vollen omvang, op het terrein in tijd van vrede niet, of althans bezwaarlijk gehouden kunnen worden.

Alles, wat dus in vreedetijd reeds geregeld en voorbereid kan worden, komt ten goede aan de practijk tijdens den oorlog.

Geldt dit eigenlijk voor alles, wat het leger betreft, het is een nadrukkelijke eisch, dat die voorbereiding zich ook uitstrekt tot die zaken, welke eerst bij mobilisatie worden afgeschafft.

Daarbij hebben wij vooral het oog op de aan te schaffen of te requireeren voertuigen. Het aantal benoodigde karren en wagens is ontzettend groot; ieder, die lust heeft, dit eens na te gaan, denke maar aan de proviandkarren, de haverwagens, de wagens en karren voor de sectiën verbandplaats-afdeeling, voor het veldhospitaal, de verplegings-afdeeling, enz., en stelle zich daarbij voor, dat er niet alleen zieken, gewonden en levensmiddelen, doch ook b.v. ransels vervoerd moeten worden!

Een voldoende aantal wagens zal in ons dicht bevolkt land waarschijnlijk wel te vinden zijn, doch zijn deze geschikt voor het doel?

Te recht heeft de Heer TEN BOSCH, in zijn voordracht in de Vereeniging ter beoefening v/d Krijgswetenschap over *»de Verpleging v/h Nederl. veldleger in oorlogstijd«*, ook op deze aangelegenheid de aandacht gevestigd.

Eene van de eerste opdrachten voor den verplegingsofficier bij mobilisatie zou, volgens dien spreker, dan ook moeten zijn:

»Houd eene inspectie over de aangeschafte proviand- en haver-voertuigen en richt deze zooveel mogelijk nog in voor het doel, waarvoor ze bestemd zijn«. (De cursiveering is van mij.)

Deze inrichting zou dan zóó moeten zijn, dat de wagens aan de binnenzijde met een of ander dun metaal beslagen worden, door verticale schotten in vakken verdeeld en verder zóó getransformeerd, dat het vleesch »onder voortdurende toestrooming van versche lucht, »beschut tegen de zon, in opgehangen toestand kan vervoerd worden«.

Wijselijk heeft de Heer TEN BOSCH gezegd, dat de wagens zooveel mogelijk nog voor het doel zullen worden ingericht; wij vreezen, dat de beschikbare tijd en de uiteenloopende soorten van voertuigen

den verplegingsofficier gewoonlijk zullen nopen, dit *zoo weinig mogelijk* te doen.

Zou er nu geen weg gevonden kunnen worden, waar langs bereikt wordt, dat men in tijd van vrede zich reeds het bezit verzekert van de noodige wagens, volkomen beantwoordende aan de militaire eischen, die men in tijd van oorlog aan dergelijke voertuigen stelt? Wij meenen van wel.

Te recht looft men bij het op stapel zetten van schepen eene premie uit voor die vaartuigen, welke zóó gebouwd worden, dat zij in tijd van oorlog als hulpkruiser dienst kunnen doen; in Duitschland geeft het Rijk een subsidie aan de fabrikanten van vracht-auto's (*Lastkraftwagen*), welke, wat laadruimte, snelheid en inrichting betreft, aan zekere door den Staat gestelde eischen voldoen.

Wat zien wij, als een gevolg daarvan, bij onze Oostelijke naburen? Dat de proeftochten voor dergelijke auto's, waarbij zij naar hun practische waarde voor het leger beoordeeld worden, eene levendige concurrentie veroorzaken onder de deelnemende industrieelen. Bouw en materialen van die wagens voldoen aan zulke hooge eischen, dat het koopende publiek overtuigd is, wanneer het zich een door den Staat gekeurden auto aanschafft, een uitstekenden wagen te bezitten.

Daardoor stijgt de omzet van dergelijke voertuigen en het aantal voor het leger geschikte vracht-auto's wordt jaarlijks grooter.

Is, wat in Duitschland met automobielen geschiedt, nu hier te lande niet mogelijk met gewone wagens?

Toen aan mij in Juli 1908 de eer te beurt viel door den Alg. Ned. Wielr. Bond te worden uitgenoodigd ter gelegenheid van zijn 25-jarig bestaan te zorgen voor, wat men noemde, een »clou« van de feesten, stelde ik voor een optocht samen te stellen, voorstellende »het toerisme door alle eeuwen«, en als een gevolg daarvan trok den 18^{en} Juli van dat jaar door Haarlem's straten een lange stoet van wagens van de meest uiteenloopende tijden en vormen. Een gedeelte van den optocht gaf een beeld te zien van de wagens en karren in de verschillende provinciën van ons vaderland in gebruik en opvallend was het, dat, behalve in Brabant en Limburg, die voertuigen eigenlijk zeer weinig in vorm van elkander verschilden. De beide genoemde zuidelijke provinciën waren in den stoet vertegenwoordigd door huifkarren; uit alle andere provinciën waren de glundere, frissche boerinetjes en de vroolijke boerenzoons naar de hoofdstad van Noord-Holland opgetrokken in wagens, die als het ware één type vertoonden, dat ik hier niet nader behoef te beschrijven, daar een ieder het kent.

Onderling verschil bestond er wel, doch dit was zeer gering en viel hoofdzakelijk aan te wijzen in de spoorwijdte, die van 1,22 tot 1,39 M. bedroeg. Bijna zonder uitzondering kunnen dus de talrijke landbouwers in ons land voor het vervoer van hunne producten de zelfde soort wagens gebruiken; die zelfde wagen wordt reeds sedert jaren,

waarschijnlijk reeds sedert eenige eeuwen bebezigd. Het is nu maar de vraag, welke wijzigingen die karren en wagens moeten ondergaan, om ook geschikt te zijn als voertuig voor den militairen trein, dus als haverwagen, proviandkar, enz.

Reeds tijdens het organiseeren van meergenoemden optocht kwam het denkbeeld bij mij op, of het niet mogelijk zou zijn, een type te ontwerpen, dat voldeed *en* aan landbouw- *en* aan militaire eischen?

Zou er, met medewerking van Landbouwverenigingen, door het uitschrijven van eene prijsvraag voor de leden van de »Vereeniging van Nederlandsche Rijtuigfabrikanten« (secretariaat Steenstraat 66, Arnhem) niet een wagen te vervaardigen zijn, die in vreedstijd uitmuntend bruikbaar was voor vrachtrijders, landbouwers, enz. en in oorlogstijd door te voldoen aan eenige voorwaarden, wat afmeting, gewicht, laadruimte, enz. betreft, onmiddellijk te gebruiken was voor den trein?

Wanneer er eenmaal een geschikt model was ontworpen en het Rijk eene premie uitloofde voor elk voertuig, dat volgens dit type gebouwd werd, dan zouden wij over eenige jaren de zekerheid hebben, in elk deel van ons land te kunnen beschikken over een voldoende aantal karren en wagens voor onzen militairen trein.

Ons land telt, gelukkig, genoeg knappe wagenbouwers, om zulk een type te ontwerpen.

Aanvankelijk zal men wellicht te kampen hebben met het conservatisme van onze landbouwers, doch: »where there is a will, there is a way!«

Amsterdam.

FR. DE W. H.

De Instructie-Compagnie te Schoonhoven als Kadertchool.

Of ons kader wel geheel is, zooals men dat gaarne wenscht, is eene vraag, die vrijwel ontkennend beantwoord kan worden.

Over het algemeen zijn onze onderofficieren, de goeden (en dat zijn er niet zeer velen) niet te na gesproken, niet geheel en al op de hoogte van hun taak. Hiervan getuigen de vele klachten, die dikwijls geuit worden, terwijl men slechts al te weinig met lof over onze onderofficieren hoort spreken. Dat is toch wel heel jammer, want wat zou men niet meer voordeel van hen kunnen hebben, indien zij beter onderlegd waren. Er zijn zooveel verschillende zaken, waarvoor een onderofficier geschikt moet zijn en waarvan hij toch niet volkomen op de hoogte is. Welke onderofficier kan, b.v., *behoorlijk* (geheel en al volgens de daaraan te stellen eischen) optreden als B.C. bij het vestinggeschut?

Dit is intusschen hun belangrijkste oorlogstaak en toch, hoe weinigen zijn er voor geschikt. Ja, het komt zelfs voor, dat sommigen niet eens naar behooren eene schootstafel kunnen lezen, laat staan, dat zij een vuur *behoorlijk* kunnen leiden.

Hoeveel onderofficieren zijn in staat, naar behooren onderricht te geven aan recruten in alle mogelijke verrichtingen als: exercitie met geschut, idem zonder, behandeling der wapens, gymnastiek?

Over het algemeen moge dit wel gaan, toch is het niet, zooals men dat wenschen moet.

Ik geloof, dat de meeningen hierover niet erg verdeeld zullen zijn, en iedereen is het er waarschijnlijk wel over eens, dat onze onderofficieren als onderwijzer, ten minste als militair onderwijzer, slechts matig voldoen. Of dit over het algemeen wel aan hen te wijten is, moet zeer betwijfeld worden; vermoedelijk ligt de oorzaak elders.

Hoewel ik deze regelen niet schrijf, om den bestaanden toestand af te keuren of te beweren, dat men, zooals de opleiding thans geschiedt, niet goed te werk gaat, neemt dit niet weg, dat ik gaarne mijne meening wil geven over een stap, die mij mogelijk schijnt in eene goede richting te kunnen leiden, en die door meer bevoegden in overweging kan worden genomen.

De kiem van al het kwaad zit grootendeels al bij de korporaa's.

De korporaa's bij de vestingartillerie, wel te verstaan de vrijwilligers, worden gevormd bij de Instructie-Compagnie te Schoonhoven.

Daar kunnen jongelingen reeds op hun 15e jaar in dienst treden. Nadat zij verschillende klassen doorloopen hebben, beginnende als rekrut en eindigende met als korporaal-titulair bij de I. C. gediend te hebben, verlaten zij deze inrichting na \pm 15 maanden als korporaal effectief en hebben dan een leeftijd bereikt van 16 à 17 jaar.

Zij zijn nu de directe meerderen van miliciens, die ongeveer zo jaar en ouder zijn, en moeten hierover gezag voeren, een eisch, die niet wel te stellen is, althans aan het grootste deel niet gesteld kan worden.

Zij zouden in die 15 maanden tot uitmuntende korporaals gevormd kunnen worden en toch ondanks dien langen tijd zijn zij niet geschikt en niet op de hoogte van hun taak. Ik geloof niet, dat dit te wijten is aan de opleiding, maar wel aan de eischen, die aan hen gesteld worden.

In verband met den tegenwoordigen kadernood worden de eischen aan de zich aanbiedende adspiranten niet al te hoog gesteld. Verscheidenen kunnen niet eens behoorlijk schrijven en lezen, laat staan nog rekenen; iets, wat men toch zeker wel als eisch aan ons kader stellen mag. En zoo gebeurt het dikwijls, dat men aan het einde van de periode korporaals zal moeten aanstellen, die eigenlijk niet geschikt zijn. En zou dit zoo bij de aanstelling tot onderofficier veelal ook niet het geval zijn?

De eischen, te stellen aan de adspiranten, moeten niet *te* zwaar zijn, maar zij moeten dan ook met onverbidde gestrengheid gehandhaafd worden.

I. Als eischen zou men kunnen stellen:

1°. Betrekkelijk hooge eischen van lichamelijke geschiktheid.

2°. Het schrijven van eene *goed* leesbare hand.

3°. Behoorlijk kunnen spreken en schrijven zonder grove fouten van de Nederlandsche taal.

4°. Het vlot lezen van Nederlandsch proza.

5°. Rekenen: Hoofdbewerkingen met geheele getallen en breuken. Metrieke stelsel.

II. Alleen diegenen moeten tot korporaal aangesteld worden, van wie men verwachten kan, dat zij eenmaal flinke en geschikte onderofficieren zullen worden.

III. Ook deeleftijd van in dienst treden zou wijziging moeten ondergaan en, in plaats van op 15, op 16 jaar minimum gesteld moeten worden.

IV. Het tijdstip van opkomst zou moeten veranderen. Dit zou kunnen zijn éénmaal in het jaar en dan b.v. in September of October, of eens per kwartaal.

Vermoedelijk zal de aanmelding daardoor niet lijden. Zij, die oorspronkelijk toch plan hadden in dienst te treden, zullen evengoed een jaar (3 maanden) wachten. De anderen, die dat niet doen, en die in dienst gaan, om zoogenaamd een onderdak te hebben, zijn in den regel ook niet de individuen, welke geschikt zijn, om in het leger boven anderen te worden gesteld en bekleed te worden met eenig gezag; daarvan zullen ook nooit goede onderofficieren te maken zijn.

Men zou bij de opleiding van het kader, als volgt, te werk kunnen gaan.

I. De geheele opleiding, zoowel voor korporaal als voor sergeant, geschiedt bij de korpsen. De I.C. wordt dan opgeheven.

II. De vrijwilligers kunnen in dienst treden bij de korpsen; na aldaar geschikt te zijn beoordeeld, worden zij aangesteld tot korporaal en na gedurende een zekeren tijd als zoodanig dienst gedaan te hebben en wederom geschikt geoordeeld te zijn, naar de I.C. gezonden om hun verdere opleiding voor onderofficier te ontvangen.

III. De vrijwilligers treden in dienst bij de I.C., worden na den korporaalsrang behaald te hebben gezonden naar de verschillende regimenten, waarbij zij als zoodanig dienst verrichten en worden, indien zij daartoe geschikt geoordeeld zijn, weder naar de I.C. gezonden, om hun verdere opleiding te ontvangen.

Daar mij de ad III aangegeven wijze de meest geschikte voorkomt, wil ik die dan ook nader bespreken en op de beide andere verder niet ingaan.

De vrijwilligers kunnen hierbij éénmaal in het jaar en wel met 1 October of om de drie maanden, 4 Januari, 1 April, 1 Juli, 1 October in dienst treden. Zij mogen op den datum van in dienst treding niet jonger zijn dan 16 jaar.

Na hun aanstelling tot korporaal, waarbij de eischen streng gehandhaafd moeten worden, moeten zij onmiddellijk naar de verschillende regimenten worden overgeplaatst, om aldaar practisch als zoodanig dienst te doen en verder te worden gevormd. Dit is beter, dan zooals thans geschiedt, omdat men dan de moeilijkheden vermijdt, welke nu voortdurend ontstaan, doordat de pas aangestelde korporaals-titulair gezag moeten uitoefenen over hen (de jongere volontairs), waarmede zij kort geleden nog gelijk stonden.

Bij de regimenten kunnen zij b.v. een jaar, titulair blijven, daarna effectief worden, ook weder als zoodanig dienst doen en dan na geschikt beoordeeld te zijn, op voordracht van hun C.C., naar de I.C. gezonden worden. Zij mogen dan niet jonger zijn dan 19 à 20 jaar en hebben \pm 2 jaar als korporaal dienst gedaan, waarbij men voldoende kan beoordeelen, of zij al dan niet geschikt zijn, om tot sergeant te worden opgeleid. Hun diensttijd bij de korpsen moet dan ook uitsluitend dienen, om hen *practisch* te ontwikkelen en te bekwamen.

Bij de I.C. krijgen zij hun verdere opleiding tot onderofficier.

Zij kunnen nu uit den aard der zaak zonder bezwaar gezag voeren over de jongere volontairs.

De klassen adspirant-korporaals kunnen bij de practische oefeningen uitstekend benut worden voor de verdere opleiding van de adspirant-onderofficieren, hetgeen beide opleidingen ten goede zal komen.

Voor al op de *practische geschiktheid* en op de handigheid als onderwijzer moet gelet worden.

Gedurende een tweetal weken aan het einde van den cursus moeten in de Legerplaats bij Oldebroek schietoefeningen met scherp gehouden

worden, waar, bij de aspirant-onderofficieren vooral de nadruk gelegd moet worden op het optreden als B.C. en bij de aspirant-korporaals op dat van S.C. en St.Ct.

Of de opkomst eenmaal per jaar geschiedt, of om de drie maanden, is niet onverschillig. Bij opkomst per kwartaal, kan dat voor velen nadeelig zijn, en wel op de volgende gronden.

Zij, die in October in dienst getreden zijn bij de I.C., kunnen weder in October over 3 jaar daarbij terugkomen en verkeeren dus in het gunstigste geval, want zij kunnen dan minstens 19 jaar zijn.

Zij echter, die op 1 Juli in dienst treden, kunnen niet eerder terugkomen, voor zij minstens 19 jaar en 3 maanden zijn (opkomst der aspirant-onderofficieren eens per jaar, op 1 October); zij, die op 1 April kwamen, 19 jaar en 6 maanden; en zij, die op 4 Januari kwamen, 19 jaar en 9 maanden; deze hebben dus ruim $2\frac{1}{2}$ jaar als korporaal dienst bij den troep gedaan.

Na aanstelling tot sergeant of tot korporaal zou 2 weken verlof kunnen worden gegeven.

Als »leerstof« zou kunnen dienen:

A. Voor korporaals.

Algemeene kennis, practisch en theoretisch, zooals dit b.v. voorgeschreven staat in het »Ontwerp-Voorschrift opleiding personeel bij de Vestingart^{ie}. 1904« met eene enkele wijziging.

B. Voor sergeanten.

Algemeene kennis en practisch eveneens volgens bovengenoemd voorschrift.

Theoretisch: grondige kennis van de thans bij de vestingart^{ie}. bestaande reglementen en voorschriften. Natuurlijk zou een en ander nader bepaald en vastgelegd moeten worden.

Het voor het onderwijs aan de I.C. verbonden personeel, moet voldoende op de hoogte zijn van hun taak en in elk opzicht daarvoor geschikt zijn. Ook wachte men zich er vooral voor, te jeugdig personeel aan die inrichting te verbinden.

Als eisch zou men kunnen stellen, dat een onderofficier, die bij de inrichting werkzaam gesteld wordt, minstens 4 jaar in dien rang gediend moet hebben, terwijl het wenschelijk zou zijn, dat hij een cursus aan de Normaal-Schietschool heeft gevolgd.

Het zou aanbeveling verdienen aan het onderwijzerschap financiële voordeelen te verbinden, zoodanig, dat deze betrekking begeerd wordt. Men kan dan eene keuze doen uit de meest geschikten, hetgeen aan de opleiding ten goede komt.

Het personeel moet niet bij de inrichting gedetacheerd worden, maar overgeplaatst en van daar niet meer gedetacheerd worden voor verschillende doeleinden.

De plaatsing bij de I.C. zou niet langer dan 4 à 5 jaar moeten duren, opdat men niet al te lang aan den troependienst onttrokken wordt.

Aan personeel zou gewenscht zijn:

- 1 kapitein, commandant v/d kaderschool,
- 4 à 5 luitenants (minstens 4 jaar als officier dienst gedaan hebbende), instructeurs,
- 1 adjudant-onderofficier,
- 1 sergeant-majoor-instructeur,
- 1 sergeant-majoor-administrateur,
- 1 fourier,
- 8 sergeanten-instructeurs (ook voor andere diensten als menage-meester, cantinemeester, parkmeester e.d.)

Bovendien is er personeel noodig voor het verrichten van huishoudelijke diensten, waarvoor zoo min mogelijk volontairs moeten worden gebezigd. Deze moeten hun opleiding onafgebroken ontvangen, zonder dat zij voor andere diensten daaraan onttrokken worden.

Het tegenwoordige gebouw van de I.C. zou in verband met de nieuwe opleiding verschillende wijzigingen moeten ondergaan.

Ook zou het zeer wenschelijk zijn, dat bij de inrichting eene schietbaan kwam, omdat thans de gelegenheid, om te Schoonhoven met scherpe patronen N°. 1 te schieten, ontbreekt en de korporaals naar den troep gezonden worden, zonder ooit practisch dienst gedaan te hebben als postcommandant, of met scherpe patronen te hebben geschoten.

De teekeningen, beschrijvingen, begrooting en plaatsen van eene modern ingerichte schietbaan voor \pm 100 M. ligt al geruimen tijd gereed, doch het aanleggen van de baan doet zich nog steeds wachten.

Vermoedelijk zal op de hiervoor geschetste wijze de lust, om zich in dienst te begeven, er niet op achteruit gaan, doch veeleer bevorderd worden.

Schoonhoven, 1910.

J. D. WOLTERBEEK.

2^e-Luitenant der Vest.artie.

Militaire bonden in verband met de artikelen 8 en 9 der Grondwet en de bepalingen der Wet op het recht van vereeniging en vergadering.¹⁾

Volgens art. 9 van de Grondwet wordt het recht der ingezetenen tot vereeniging en vergadering erkend.

Waarom noemt de Grondwet dit recht?

Wanneer wij de geschiedenis van de wording der Grondwet nagaan, zien wij het volgende.

Reeds in 1798 is het recht in de constitutie aanwezig in art. 18, Algemeene Bepalingen. Wij lezen daar: »Iedere Burger heeft recht »om met zijn medeburgers te vergaderen, tot onderlinge voorlichting »ter opwekking van vaderlandsliefde, en ter nauwer verbintenis van »de Staatsregeling, zonder dat nogtans de constitutioneele Gezel- »schappen, als zoodanigen met elkanderen over Staatszaken brief- »wisseling houden, geschreven aanklachten ontvangen, bij stemming »besluiten, of bij wijze von corporatie, eenige openbare daad zullen »verrichten«.

Het recht wordt hier dus gegeven met politieke doeleinden.

In 1801 viel het voorschrift weg, zonder daarom te bedoelen, dat de burgers zich niet meer mochten vereenigen of vergaderingen mochten houden.

In 1848 wordt het recht weder in de Grondwet vermeld. De Staatscommissie kwam er wederom mede voor den dag en wilde het weder waarborgen, en wel met tweeërlei doel.

Vooreerst wilde zij het recht van vereeniging, waarvan veelal de vergadering een uitvloeisel is, onder bescherming der Grondwet stellen; ten andere de zorg voor de harmonie van dit recht met de openbare orde opdragen aan de wet, opdat het recht beveiligd zou zijn tegen de willekeur van een volgens afwisselende inzichten handelend bestuur.

Professor BUIJS zegt op blz. 84, Deel I, van »de Grondwet«, 1883:

»Veel heeft men in dit artikel gezocht, dat er eigenlijk niet in »te vinden is. Het beveiligt slechts een recht, dat getuige onze »menigvuldige genootschappen en congressen, reeds facto bestond, »en hetwelk het burgerlijk recht, handelende over zedelijke lichamen, »reeds uitdrukkelijk had erkend. Maar het is inderdaad noodig, dat »eene wet in het belang der openbare orde de uitoefening van dit »recht regele, opdat men niet van de eene zijde te vrijgevend zij, »en van de andere zijde niet willekeurig eenige bepalingen van het »strafrecht nu eens in werking bringe, en dan eens onuitgevoerd late«;

1) Dit artikel heeft door verschillende omstandigheden geruimen tijd op plaatsing moeten wachten. (Red.)

terwijl de professor op blz. 87 spreekt van deze grondwettelijke bepaling, als van »een elastieken band, juist zoo ruim als de *wetgever* »dien zelf maken wil«.

De vermelding in de Grondwet heeft eene diepere beteekenis dan alleen het opnemen van een der vele rechten van de ingezetenen van den Staat. Dit recht, zoowel als het in art. 8 genoemde, wordt door de vermelding in de Grondwet des te vaster gegrondvest, zoodat niemand en niets ter wereld er eenige afbreuk aan kan doen. Geen Koninklijk Besluit, geen wetgever kan dit recht aan de ingezetenen ontnemen.

Was het recht van art. 9 b.v. niet genoemd, ofschoon het algemeen als een natuurrecht erkend wordt, dan zou b.v. de burgemeester eener gemeente kunnen bepalen, dat hij om de eene of andere, z.i., zeer geldige reden het stichten van vergaderingen en vereenigingen in het algemeen verbodt. Nu is dit niet mogelijk.

Om er voor te zorgen, dat van dit recht geen misbruik gemaakt kan worden, heeft de Grondwet zelve de middelen aangegeven, om het in bepaalde gevallen te beperken.

Volgens het genoemde werk van Prof. BUIJS, blzn. 85—88, schuilt in die beperkingen een groot gevaar voor het te sterk inkrimpen van het recht, zoodat aan den wetgever vrij spel gelaten wordt. Toch wijst de hoogleeraar ook aan de andere zijde op de groote moeilijkheid om eene juistere redactie te geven.

Er is dan ook groote strijd over de redactie geweest, voor wat de beperking van het recht betreft.

De Tweede Kamer in 1848 vond het verkeerd, dat de Grondwet, die het recht gaf, aan de andere zijde den wetgever weder de beperking ervan in handen liet. Het belang der openbare orde toch is een zeer ruim begrip (zie VOORDUIN, Geschiedenis en beginselen der Grondwet, blzn. 105—118).

Eerst na de verklaring der Regeering, dat de woorden »openbare orde« zeer breed opgevat behooren te worden, werden de bezwaren overwonnen. Men wenschte dus ook het zeer ruime begrip.

Eene goede gedachte was het, dit recht onder bescherming van de Grondwet te stellen; niet, dat het recht bij ontstentenis die bescherming miste, maar het hing van het goedvinden des wetgevers af, het naar willekeur te beperken, en zelfs te vernietigen.

Het oorspronkelijk doel werd echter gemist, de eerste zinsnede erkent het recht, de tweede levert het weder aan de genade van den wetgever over. De Handelingen der Tweede Kamer in 1848 maken dit duidelijk.

Ook THORBECKE »Bijdrage tot herziening der Grondwet«, blz. 16, zegt, dat de Grondwet hier den schijn aanneemt van een recht te geven, dat zij inderdaad echter weder onthoudt, door de beperking aan den wetgever over te laten. Hieruit blijkt dus wederom, dat de wetgever het recht, waar hem dit noodig voorkomt, zeer kan

perken, en dus *ten opzichte van militairen*, zich grondende op de Grondwet, uitzonderingsbepalingen zou mogen maken.

Aangezien nu in al deze beperkende bepalingen tot dusverre nog niet gesproken wordt van de beperkingen der rechten, in artt. 8 en 9 genoemd, *ten opzichte van militairen*, wordt het door sommigen in den lande eene verkorting der grondwettige rechten genoemd, wanneer, onder zekere omstandigheden, voor militairen beperkende bepalingen worden gemaakt door de militaire autoriteit.

Is het voorschrift dezer grondwetsartikelen echter *zoo absoluut*, dat aan niemand, onder welke omstandigheden ook, verboden zou mogen worden van deze rechten gebruik te maken.

Volgens de Grondwet heeft ieder ingezetene, dus ook de militair, het recht van vereeniging en vergadering. Op blz. 60 van meerge- noemd werk van Prof. BUIJS zegt de hoogleeraar naar aanleiding eener zelfde quaestie betreffende de vrijheid van drukpers:

»Is het voorschrift *zoo absoluut*, dat aan niemand onder welke »omstandigheden hij ook moge verkeerem, welke ook de bijzondere »aard zij van de hem opgedragen werkzaamheden, zou mogen worden »verboden zonder voorafgaand verlof door middel van de drukpers »zijne denkbeelden te verkondigen? Meermalen is deze vraag in be- »vestigenden zin beantwoord. Dus in 1862 en 1863 tegenover den »M. v. O. naar aanleidig eener beslissing van de militaire autoriteit, »welke aan officieren verbood over krijgskundige onderwerpen te »schrijven,

(Zie circulaire M. v. O. dd. 3 Dec. 1862, waar het volgende te kennen is gegeven: »ter instandhouding eener goede discipline bij »het leger, is het niet geoorloofd, door geschriften, de voorschriften »en maatregelen door het D. v. O. toegepast, te beoordeelen en bij »het leger in minachting te brengen, of op de handelingen en goede »trouw, zoo van de regeering zelve, als van de autoriteiten of de »officieren, die alle achting verdienen, op schandelijke wijze een »blaat te leggen. Die zich daaraan schuldig maakt, wordt volgens »het reglement van krijgstucht gestraft.«)

»terwijl daarentegen naar aanleiding van het gebeurde te Roermond »de Minister van Binnenlandsche zaken het gemeentebestuur uit- »noodigde de *instructie* (voor de onderwijzers) *te wijzigen*, omdat »zoodanig verbod (van artikelen te schrijven voor uitgevers van »couranten) *bezwaarlijk is overeen te brengen met art. 8 der Grondwet*, »hetwelk iederen preventieven maatregel ten aanzien van het gebruik »van de pers verbiedt.«

Anderen zijn weder de volgende meening toegedaan. Zij zeggen, de militair is ambtenaar en zelfs in het bezit eener charge. Ambtenaren ver- keeren tegenover den Staat in eene andere positie dan de overige bur- gers. De Staat toch, treedt hier op als werkgever en kan dus van zijne ondergeschikten onderwerping eischen aan de bepalingen, die hij maakt of gemaakt heeft, tot het instandhouden eener goede discipline.

Mr. LENTING daarentegen in zijn werk »Schets van het Nederlandsche Staatsbestuur«, maakt bij de behandeling der rechten, in artt. 8 en 9 genoemd, de opmerking, dat het moeilijk zal zijn aan te wijzen, waaruit de Staat het recht put, om voorwaarden te stellen, die in strijd zijn met de in de Grondwet gehuldigde beginselen.

Deze opmerking vinden wij zeer juist. Waar de Grondwet het recht geeft, en men lette wel, de vereeniging of de vergadering niet onder de beperkende bepalingen valt van de Wet van 1855, kan o. i. de vereeniging of vergadering door niemand belet of belemmerd worden.

Dit strijdt wel tegen ons militair tuchtgevoel, doch uit een rechts-oogpunt kunnen wij tot geen andere conclusie komen.

De vraag is nu, of de beperkende bepalingen, die de Grondwet aan den wetgever heeft overgelaten, de gelegenheid geven, die voorwaarden te stellen, welke men noodig acht.

Alvorens de Wet van 1855 na te gaan, willen wij eerst nog het oordeel van den Hoogleraar BUIJS hooren, tegenover de meening van Mr. LENTING.

Als vervolg op het vorige citaat zegt de hoogleraar op blz. 60: »De Staat kan zeggen, gij kunt vrij schrijven, maar dan zijt gij niet »de persoon, die ik hebben moet;« terwijl hij verder opmerkt, dat het bovendien een ieder vrijstaat om zijne rechten prijs te geven. Het maken van beperkingen wordt hier niet ongrondwettig genoemd.

»Het kwaad zit niet in de ongrondwettigheid, maar in de kwestie »of de beperking wel strikt noodzakelijk is.«

Op eene andere plaats zegt de schrijver: »De Staat kan bij het »aanstellen van ambtenaren de voorwaarden opleggen, welke naar »zijn inzien in het belang van den dienst gevorderd worden, en die »niet door art. 1290 van het Burgelijk Wetboek worden uitgesloten.

(Art. 1290 B. W. luidt: Alle voorwaarden om iets te doen, dat onmogelijk, met de goede zeden strijdig, of bij de wet verboden is, zijn nietig, en maken de overeenkomst, die men daarvan heeft doen afhangen van onwaarde.)

»Deze bepaling schendt het recht van niemand, want de dienst met »alle daaraan verbonden gevolgen, wordt vrijelijk aanvaard, en kan »elk oogenblik worden prijs gegeven.«

Ofschoon dit voor militairen niet geheel juist is, aangezien de dienst niet elk oogenblik prijsgegeven kan worden, zoo geldt toch hier het zelfde argument, en ik zou er zelfs bij willen voegen, in versterkte mate.

Ook de militairen weten, welke bepalingen men ten opzichte van hunne rechten kan maken, terwijl zij daarbij tevens weten, dat zij hun charge niet ieder oogenblik prijs kunnen geven.

Volgens dit oordeel zou voor den tot den dienst groepen *milicien* de zaak eene andere worden. Deze heeft zijn dienst niet vrijelijk aanvaard. Toch geldt het hier eene andere quaestie. De milicien verricht een plicht, die den burgers door den Staat krachtens zijn

souverein gezag, als hoofd der gemeenschap, wordt opgelegd; er is dus geen sprake van eene bijzondere ambtelijke betrekking, omdat de dienstprestatie slechts de openbaring is van den algemeen onderdanenplicht.

De vraag is nu slechts, of de Staat in zijn qualiteit van werkgever geacht moet worden, den voorrang te genieten boven den Staat, als hoofd der gemeenschap. Ons dunkt, dit is niet het geval.

De burger is in de eerste plaats lid der gemeenschap, waarvan de Staat het hoofd is, en in de tweede plaats ambtenaar van den Staat-werkgever.

Wanneer de militaire autoriteit, d. i. hier dus de Staat-werkgever, indien het strikt noodig is — en dit is het zeker — beperkende bepalingen maakt ten opzichte van artt. 8 en 9 voor militairen, wordt daarmede volgens onze meening niemand aangetast, *mits* er slechts eene wetsbepaling is, waarop men zich gronden kan, en die door den Staat als hoofd der gemeenschap en niet als werkgever gegeven is.

(Men kan hier nu wel tegen aanvoeren, dat de verhouding niet is, als die van een gewoon ondernemer tot zijn werklieden, en dat de positie van den Staat tegenover den militair geheel anders is dan tegenover andere ambtenaren, beambten of werklieden, doch dit haalt practisch niets uit. Men houdt vast aan de grondwettige rechten.)

De in de vorige alinea genoemde wetsbepaling acht men aanwezig te zijn, omdat de Staat den militair bij zijn in dienst treden wijst op de verplichtingen, die hij zal hebben na te komen; het voorlezen der krijsartikelen stelt n.l. den toekomstigen militair in kennis met die verplichtingen, waarin echter van een prijsgeven van de grondwettige rechten of van beperkingen in dien zin geen sprake is.

Gaan wij nu eens na, of in de Wet van 22 April 1855 eenige bepaling voorkomt, waarop men zich zou kunnen baseeren bij het verbieden van eene of andere militaire vereeniging of vergadering.

Noemt de Grondwet in art. 9, 1ste alinea een zeker recht, in de 2^e alinea eischt zij, zooals wij zagen, wettelijke waarborgen tegen nadeelige gevolgen,

In de Wet van 22 April 1855 wordt n.l. vermeld, dat voor de oprichting eener vereeniging geen machtiging noodig is, dat echter de vereeniging, strijdig met de openbare orde, verboden is, terwijl daarop in art. 3 dier Wet de vereenigingen genoemd worden, welke geacht worden met de openbare orde strijdig te zijn.

Moet nu eene vereeniging van militairen strijdig geacht worden met de openbare orde al dan niet? O. i. is dit niet dadelijk uit te maken. Het hangt geheel van de handelingen der vereeniging af, en, zoo zij er zijn, van de statuten.

Wanneer eene militaire vereeniging handelt in strijd met de eischen der discipline, zou het een punt van overweging kunnen uitmaken, of daarmede niet het gebied betreden wordt van art. 3, punt 1°.

der Wet van 1855 (welke vereenigingen in strijd met de openbare orde zijn).

De beslissing is echter opgedragen aan den burgerrechter, die het in dezen zeer goed niet eens kan zijn met de militaire autoriteit.

Hierin ligt een gevaar voor de discipline. Een militair rechtscollege zou hier dienen te beslissen, zich baseerende op eene bepaling in het Crimineel Wetboek, voortvloeiende uit de Wet van 1855 en uit de Grondwet. Al wordt er uitgemaakt, dat de bepaling in punt 1, art. 3, niet geschonden is, daarom kan de krijgstucht wel beleedigd zijn, en hiervoor hebben wij ook voorzieningen noodig.

De oprichting van elke vereeniging van militaire autoriteiten wordt uit een oogpunt van tucht gevaarlijk door ons geacht. Toch is die oprichting zonder goedkeuring in de militaire voorschriften niet verboden, om de grondwettige rechten niet te schenden.

Ook zou het een punt van overweging kunnen uitmaken of een militaire vereeniging, die in strijd handelt met de discipline, of wier statuten aanleiding geven tot het verwachten van dergelijke handelingen niet onder punt 3 van art. 3 zoude vallen (stoornis in de uitoefening der rechten, van wie het ook zij). De burgerrechter moet hier weder beslissen, en vindt deze, dat de vereeniging niets gedaan heeft, strijdig met het hier bepaalde, dan heeft de militaire autoriteit niets meer in te brengen, hetgeen wederom een groot gevaar oplevert voor de tucht.

Wanneer wij de Wet van 1855 verder nagaan, vinden wij in de artt. 5, 6 en 7 de rechtspersoonlijkheid van vereenigingen behandeld.

Wanneer eene militaire vereeniging rechtspersoonlijkheid verzoekt, kan deze o. i. op grond van de Grondwet en van de Wet van 1855 niet geweigerd worden, *mits* aan de bepalingen in deze wetten genoemd, wordt voldaan.

Wij zien dan ook, dat zeer te recht de toenmalige Minister van Justitie een der Marinebonden te Den Helder voor erkenning als rechtspersoon aan H. M. de Koningin heeft voorgedragen; immers, de statuten van den bond waren niet in strijd met het algemeen belang. Deze opvatting in een analoog geval, heeft Mr. MARCHANT nog eens onderstreept in de Tweede Kamer (zie Handelingen 1909/10, 1260) als hij zegt naar aanleiding van de drukkerij, welke »Ons Belang« wilde oprichten: »Die drukkerij is een naamlooze vennootschap, en »nu wil ik den geachten afgevaardigde uit Steenwijk wel eens tot zijn »inlichting zeggen, dat het volstrekt niet te pas zou komen, dat, »als ontwerp-statuten voor een naamlooze vennootschap werden in- »gezonden aan het Dep. v. J. de M. v. J. zou vragen aan den M. v. O., »of hij tegen de goedkeuring dier statuten bezwaar had«.

Van ons, militair, standpunt bezien, zouden bonden van militairen vergunning tot oprichting moeten verzoeken aan de militaire autoriteit en eveneens langs den militair-hiërarchieken weg rechtspersoonlijkheid moeten vragen, hetgeen echter in de militaire voorschriften niet is

voorzien. Men zou de opmerking kunnen maken: geheel onnoodig! Als de vereeniging, als zoodanig, niet in conflict komt met de militaire eischen, dan hindert de rechtspersoonlijkheid geen enkel militair belang. Doch, vragen wij, wie anders dan de militaire autoriteiten kunnen dit beoordeelen?

Er ligt in de erkenning van militaire bonden, als vakvereenigingen, een groot gevaar voor de discipline. Wat toch is het geval?

Koninklijke goedkeuring wordt nog maar al te dikwijls als een bewijs van instemming der Kroon beschouwd, hetgeen volstrekt ongerechtvaardigd is.

De Wet van 1855 zegt zeer duidelijk, dat erkenning alleen een optreden als rechtspersoon wettigt. Waar nu echter eene vereeniging van ambtenaren erkend wordt, die onder eene andere autoriteit ressorteeren, dan de autoriteit, die de vereeniging tot erkenning voordraagt, ontstaan zeer eigenaardige moeilijkheden.

Nemen wij het voorbeeld van den reeds genoemden Matrozenbond, of van de vereeniging Ons belang. De Minister van Justitie schijnt, krachtens zijn ambt, de persoon te zijn, die den bond voor erkenning voordraagt. (Het Kamerlid Jhr. Mr. v. KARNEBEEK twijfelt er aan of de M. v. J. daarvoor de aangewezen autoriteit in alle gevallen is, zie Handelingen '01—'02 bij de behandeling der Marinebegrooting.)

De Ministers van Marine en Oorlog hebben in hoogste instantie te waken voor de instandhouding eener goede discipline. Is het nu niet vreemd, dat de M. v. J., zelf, tegen het eventueele advies van zijn ambtgenooten in, de militaire bonden voor erkenning voordraagt? Zeer zeker vreemd, doch niet onwettig, voor zooveel ten minste als juist beschouwd moet worden, dat de M. v. J. de aangewezen autoriteit is in dezen is.

Heeft eene militaire vereeniging eenmaal rechtspersoonlijkheid verkregen, dan wordt de militaire autoriteit in zeer groote moeilijkheden gebracht.

Het verbieden van het bestaan der vereeniging gaat dan zeer zeker niet meer, evenmin als het verbieden van het lidmaatschap. Het eenige middel om in dezen de discipline te handhaven, heeft de M. v. M. indertijd in de Mem. v. Antw. op de Marinebegrooting (1901—1902) gegeven, waar Z.E. zegt: »Veeleer vereenigt onderge-»teekende zich met de aan de militaire autoriteit voorgeschreven »gedragslijn, t.w., dat wanneer het hoofdbestuur, de vertegenwoor-»diger van den bond, door eenige handeling de voorschriften op de »krijgstucht overtreedt, dat bestuur aan het verstand moet worden »gebracht, dat het strafschuldig is, en het daarom van het hoogste »belang is, dat het begrip van solidariteit, den bond eigen, nooit »door den strafoplegger worde uit het oog verloren. Deze behoort »dus in het onderhorige geval, het hoofdbestuur in zijn geheel, dan »wel de leden van het hoofdbestuur van wie, na onderzoek gebleken »is, dat zij aan de strafschuldige daad hebben meegewerkt, te treffen,

»en niet alleen den uitvoerder van de maatregelen of orders van dat »bestuur, waarbij de straf, aan ieder dier personen opgelegd, eene »individueele straf is, zoodat ook die persoon alleen zich over de »opgelegde straf mag beklagen, indien hij daartoe redenen aanwezig »acht, maar niet het hoofdbestuur als collectieve eenheid.«

Met deze zienswijze kan ik mij, als militair, natuurlijk zeer goed vereenigen; toch geloof ik, dat uit een staatsrechterlijk oogpunt, zij niet op eenigen rechtsgrond is te baseeren, en dus niet zou toegepast mogen worden, zoolang de 'Wet van 1855 niet in dien zin gewijzigd is, dat voor militairen uitzonderingsbepalingen zijn gemaakt.

Het straffen van alle leden van den bond, die zich niet tegen deze handeling verklaard hebben, en hiervan hebben doen blijken, zou de meest gewenschte, maar practisch niet uitvoerbare oplossing zijn.

De minste of geringste afwijking van de statuten zou in 's lands belang, moeten leiden tot het ontnemen van de rechtspersoonlijkheid aan den bond, en daartoe behoort zeker het plegen van handelingen, die in strijd zijn met de tucht. Daarmede is echter de bond niet opgeheven. Hij blijft bestaan. De beslissing is bovendien wederom aan den burgerrechter, waarin een gevaar voor de discipline ligt.

De opvatting, indertijd in de Eerste Kamer geuit, dat men de leden van den bond zou moeten mededeelen, dat op eenig adres betreffende dienstzaken, door de vereeniging als zoodanig ingediend, niet zal worden gelet, en dat althans officieel daarvan geen kennis genomen zal worden, kan ik niet geheel deelen.

Men mag daardoor trachten eene dergelijke handeling te voorkomen, en als zoodanig vinden wij het niet verkeerd, doch men moet niet aarzelen bij eene handeling, in strijd met de discipline, krachtig op te treden, zooals door den M. v. O. is aangegeven in de woorden van van Z.E., zoeven aangehaald. Daarbij moet men zich echter op de wet kunnen beroepen, op een rotsgrond staan, en dat is niet het geval, zoolang de wet niet veranderd is.

Men zal zich toch gronden op het Regl^t. v. Krijgstucht, waar wij in art. 27 lezen: »Buiten en behalve de hiervoren opgenoemde overtredingen tegen de Krijgstucht, behooren eindelijk nog hiertoe, en »moeten als zoodanig gestraft worden, de overtredingen tegen alle »reglementen van politie en inwendigen dienst, bereids gearresteerd »of nog te arresteeren, en in het algemeen, schoon hier niet bij »name genoemd, alle zoodanige handelingen en gedragingen, welke »met instandhouding eener goede discipline en Krijgstucht in den »militairen dienst onbestaanbaar zijn.«

Toch is dit onzes inziens niet juist, d. w. z. de straffer is geheel in zijn recht, doch het artikel is uit een staatsrechtelijk oogpunt hier niet toepasselijk, omdat het niet in overeenstemming is met de Grondwet en de Wet van 1855, waar voor militairen geen uitzonderingsbepalingen op art. 9 gemaakt zijn, om zodoende de discipline te kunnen handhaven.

Gaan wij de opvatting van het Kamerlid VAN KARNEBEEK eens na. Deze voorzichtige en kundige rechtsgeleerde is van meening, dat de Wet van 1855 eene belangrijke controle geeft om de erkenning te weigeren, op gronden ontleend aan het algemeen belang, ten einde vereenigingen tegen te gaan, welker karakter volgens de statuten schadelijk zou kunnen zijn voor de discipline.

Hier heeft, wij vermeldden het reeds, de burgerrechter wederom de beslissing, hetgeen wij niet voldoende achten.

Verder zegt de Heer v. KARNEBEEK, dat de wet in art. 10 (ontnemen der rechtspersoonlijkheid) een bruikbaar middel geeft om uitspattingen en misbruiken bij eenmaal goedgekeurde vereenigingen tegen te gaan, (Alweder is de beslissing aan den burgerrechter, terwijl de vereeniging er niet door opgeheven wordt.);

dat de Grondwet geen enkel beletsel in den weg legt om in het algemeen belang de Wet van 1855 te verscherpen met betrekking tot de handhaving der discipline, zoodat de militaire autoriteit, al staat zij nu reeds niet geheel hulpeloos tegenover de militaire bonden, toch in hare positie nog meer versterkt wordt.

Hierin ligt het brandpunt van de quaestie. De militaire autoriteit staat eigenlijk wél hulpeloos en het is tijd hieraan een einde te maken.

Het doel van eene vakvereeniging is behartigen der onderlinge belangen van de leden (zie b.v. den naam »Ons belang«). Het waken voor die belangen is bij militairen uit een oogpunt van tucht aan de meerderen opgedragen. Voor het belang van *ieder en van het vaderland* moet gewaakt worden, en niet voor het belang van ééne categorie alleen.

Wie nog twijfelt aan het feit, dat een militaire bond minder gepast kan optreden, leze de rede van den afgevaardigde van Steenwijk. (Handelingen '09/10, blzn. 1161/62.)

Het geval van vakvereenigingen voor militairen is niet voorzien, zooals uit alles blijkt; men kan zich dus alleen door handige wetsverklaringen de vereischte bevoegdheid verschaffen en toch het recht aan zijn zijde houden. Afdoende is dit o. i. niet. Om ieder het zwijgen op te leggen, zou men bepaald tot verscherping der Wet van 1855 moeten komen. Ook in het Voorloopig Verslag op Hoofdstuk VIII dienstjaar 1910 wordt onder het hoofd »militaire vereenigingen« door eenige leden gemeend, dat het tijdstip om eene *wettelijke voorziening* tegen den beschreven toestand in het leven te roepen, reeds gekomen is. Ook daar lezen wij, dat verschillende leden van meening zijn, dat de Grondwet zich tegen wetswijziging in dezen zin niet verzet. Wij zijn het vervolgens met andere leden eens, dat het recht van vereeniging en vergadering ook voor militairen moet behouden blijven, doch dat de militaire autoriteiten, *op grond van de wet*, beperkingen moeten doen gelden, als zulks noodig blijkt.

In de Memorie van Beantwoording deelt Z.E. de M. v. O. mede, dat door een militairen bond z. i. niet behoorlijk is opgetreden, doch

nog niet in die mate, dat ernstig ingrijpen reeds noodzakelijk is.

De Minister voegt er echter aan toe, dat hij niet aarzelen zal, krachtig op te treden, als zulks hem noodig voorkomt, doch dat daartoe langs wettelijken weg behoort te worden gehandeld, waartegen art. 9 der Grondwet zich z. i. niet verzet. Het welsprekendst echter doet de Minister zich hooren in zijn rede in de Tweede Kamer gehouden (zie Handelingen 1909—1910, blzn. 1308 en 1309). Het hier toepasselijke deel der rede is te groot, om hier in zijn geheel eene plaats te vinden; wij bevelen het echter zeer ter lezing aan; de gloed der verontwaardiging van iemand, die het ernstig met het belang van *allen en van het vaderland* meent, straalt er in elken regel in door. Bovendien vinden wij er de meening in van onzen onlangs afgetreden Minister van Justitie; zooals bekend is een zeer bekwaam en bij alle partijen geacht jurist. Wij kunnen ons niet ontveinzen, dat waar wij onze denkbeelden in hoofdzaak door twee uiterst bekwame Ministers zien deelen, wij daarin des te meer versterkt worden.

Vervolgen wij verder onze beschouwingen over de Wet van 1855.

Alleen waar de statuten gevaar opleveren voor de openbare orde kan de vereeniging verboden worden, zooals elke vereeniging. Dit is echter niet voldoende om bij militairen de tucht te handhaven.

En verder kan geen macht ter wereld gaan, omdat elk ingezetene het recht van vereeniging en vergadering heeft en o. i. de Staat, vertegenwoordigd door de militaire autoriteit, niet het recht heeft beperkende bepalingen voor militairen vast te stellen op rechten, die de Staat, als hoofd der gemeenschap, in de Grondwet aan al zijn kinderen waarborgt, zoolang dit niet geschiedt krachtens eene organieke wet, die van 1855.

Wat nu het recht van petitie van militairen en militaire vereenigingen betreft, geldt in beginsel het zelfde. Omtrent aangelegenheden, die den dienst betreffen, kan volgens de voorschriften een verzoek worden gericht aan de militaire autoriteit door tusschenkomst van den onmiddellijken chef, dus langs den hiërarchieken weg, doch ook kan men zich direct tot de bevoegde macht wenden. (Zie art. 4, Inwendige Dienst der Infanterie.)

Wanneer het verzoek in strijd is met de discipline, moet onvermijdelijk bestraffing volgen, zoo spreekt de militair. Wat het petitionneeren betreft omtrent zaken, die den dienst niet betreffen, kan de vereeniging zich vrijelijk wenden tot de bevoegde macht, krachtens art. 8 der Grondwet; of eene vereeniging rechtspersoonlijkheid heeft of niet, doet hier niets ter zake. (Zie o.a. Bijlagen Handelingen Tweede Kamer 1885—1886 N° 34. 4, blz. 2.)

Worden in eene vereeniging, die niet erkend is, feiten in strijd met de discipline gepleegd, dan dient onderzocht te worden, wie de strafschuldigen zijn. Deze worden individueel gestraft, terwijl het lid zijn van eene dergelijke vereeniging door de militaire autoriteit

strafbaar gesteld kan worden op grond van art. 27 van het Reglt. v. Krijgstucht.

Deze zienswijze, wat betreft het recht van petitie van militairen, die ik als militair zeer geneigd zou zijn te volgen, kan ik echter uit een staatsrechtelijk oogpunt niet verdedigen. Het komt mij voor, dat op grond van de Grondwet de vereeniging, al of niet erkend, omtrent alle tot haar werkkring behoorende onderwerpen, verzoeken mag indienen, *mits schriftelijk en aan de bevoegde macht*, evenals elk militair voor zijn persoon. Art. 8 vermeldt geen beperkingen bij de wet, zooals art. 9. De Grondwet zelve zou dus in art. 8 gewijzigd of aangevuld dienen te worden met betrekking tot het recht van petitie voor militairen.

Zou men ten slotte mijne meening omtrent militaire bonden en vereenigingen vragen, dan aarzel ik niet te verklaren, dat alleen die vereenigingen recht van bestaan hebben, die geen vakvereeniging zijnde, b.v. die ten doel hebben oefening in schermen, schieten, gymnastiek of andere sport, beoefening van kunsten of wetenschappen, bevordering van het gezellig samenzijn, enz., welke niet anders dan gunstig kunnen werken. Ook voor het oprichten van dergelijke vereenigingen zou echter vergunning gevraagd moeten worden aan de militaire autoriteit.

Bonden, die eigenlijk z. g. vakvereenigingen zijn, beschouw ik als ondingen, die met eene verscherping der Wet van 1855 en eene toepassing, als door ons werd geschetst, wel niet opgericht zouden worden.

CONCLUSIËN.

1°. Vereenigingen en vergaderingen van militairen kunnen uit een rechtsoogpunt tot op heden niet verboden worden door de militaire autoriteit.

2°. Het indienen van verzoekschriften door militairen of militaire vereenigingen mag uit een rechtsoogpunt door de militaire autoriteit niet belemmerd worden.

3°. De discipline kan hierdoor aan zeer ernstige gevaren worden blootgesteld.

4°. Herziening van de Wet van 22 April 1855 en eene beperkende bepaling op art. 8 der Grondwet, beide voor zoover het militairen geldt, zijn noodzakelijk om de tucht krachtig te kunnen handhaven.

J. N. BRUIJN.

Kapitein der Infanterie.

De nieuwe legerwet in Noorwegen.

Met 1 Januari van dit jaar heeft Noorwegen een geheel vernieuwd leger bekomen, waarbij rekening is gehouden met den na de afscheiding van Zweden in 1905 ontstanen toestand en met de eischen van den tegenwoordigen tijd.

De legerwet, die op de voorstellen van eene militaire commissie berust, werd reeds den 13^{en} Augustus 1909 door het »Storting« aangenomen, maar de Koninklijke bekrachtiging verscheen eerst den 15^{en} Januari 1910; daarbij werd tevens bepaald, dat de nieuwe wet eerst met het nieuwe jaar in werking zou treden.

Men vond het namelijk in hooge mate verwerpelijk, den overgang van de oude naar de nieuwe toestanden geleidelijk te doen plaats hebben, daar in zulk een tijd bij mobilisatie allicht verwarring ontstaan kan. Derhalve was vastgesteld, dat de oude legerwet eerst den 31sten Dec. 1910 ten grave zou dalen, en de nieuwe legerwet van af 1 Januari 1911 alleen en in haar geheel zou gelden. Het is te begrijpen, welk een enorm werk dit aan alle militaire bureaux gebracht heeft; vooral in December was dan ook hun personeel van 's morgens vroeg tot 's avonds laat in de weer, om het gestelde doel te bereiken. Alle moeilijkheden werden echter overwonnen, en Noorwegen heeft aldus aan kleinere Staten een voorbeeld gegeven, dat navolging verdient.

De dienstdienst in Noorwegen voor alle dienstplichtigen was vroeger 6 jaren in de linie, 6 jaren in de landweer en 4 jaren in den vast georganiseerden landstorm, terwijl alle andere, niet opgeroepen manschappen, in den ouderdom van 18 tot 50 jaren, naar de versterking der landstorm werden overgevoerd. Voortaan vervalt de vaste landstorm en dient men 12 jaren bij de linie en 8 jaren in de landweer, maar is dienstplichtig in den landstorm tot den ouderdom van 50 jaren.

Wat de eerste oefeningstijd betreft, zoo is deze eenigszins vermeerderd, vooral bij de bereiden wapens en bedraagt nu:

Infanterie	48 dagen.
Cavalerie	102 »
Veldartillerie	92 »
Kust- en Vestingartillerie	48 »
Bergartillerie	60 »
Genie	72 »
Hospitaalsoldaten	48 »
Trein	18 »

Onmiddellijk na den recrutentijd worden alle manschappen nog

24 dagen geoefend en nemen vervolgens aan 3 herhalingsoefeningen van 24 dagen in het 2^e, 3^e en 7^e jaar van de linie deel, zoodat de gezamenlijke oefeningstijd 144 tot 198 dagen bedraagt. Oefeningen in de landweer worden daarentegen niet gehouden.

Het leger in Noorwegen is dus een militieleger in den waren zin des woords, daar er slechts een korten tijd van het jaar troepen in dienst zijn, met uitzondering van 2 compagnieën Garde en Jagers te Kristiania.

Het kaderpersoneel, behalve hetgeen uit bruikbare dienstplichtigen gevormd wordt, bestaat om die reden uit 2 groepen, namelijk: het *vaste* (in garnizoen), dat steeds in dienst is, en het *in elk district gevestigde*, dat alleen gedurende de oefeningen wordt opgeroepen.

Wegens bijzondere verhoudingen, hieronder besproken, is het *vaste* personeel veel grooter dan b.v. in Zwitserland.

De Koning is Chef van het leger en beslist in den Ministerraad over alle zaken, die hem door den Minister van verdediging (zee- en landmacht) worden voorgedragen. Tevoren moeten deze echter door den *opperbevelhebber* van het leger worden bewerkt, met behulp van zijn eigen staf of van andere autoriteiten. De Koning kiest een van de generaals tot opperbevelhebber voor tijd van oorlog; in vreedstijd blijft deze zijne gewone functiën waarnemen. Officieren aan het Departement van Oorlog kunnen voor zoo verre zij het wenschen, elk jaar aan de militaire oefeningen van hun regiment deelnemen, en krijgen daarvoor eene extravergoeding.

Het leger bestaat nu uit 6 (vroeger 5) gecombineerde brigaden, onder bevel van een generaal-majoor, die tevens de, in zijn district aanwezige, vestingen commandeert. De brigades zijn van verschillende grootte; de 3e en 4e brigade in West-Noorwegen, dat minder aan een aanval is blootgesteld, tellen 2 regimenten à 3 bataljons, en 1 zelfstandig bataljon, maar geen cavalerie of genie en slechts 1 bergbatterij. De 1ste, 2e en 5e brigade in Oost-Noorwegen en Dronheim hebben daarentegen 3 regimenten, 1 onderofficiersschool, 1 regiment dragonders, 1 regiment veldartillerie, en bovendien de 1ste 1 regiment genie en 1 bataljon vestingartillerie, de 2e de Garde en Jagers. Bij alle vijf brigaden zijn ingedeeld 1 compagnie wielrijders, 1 afdeeling mitrailleurs, 1 gezondheids- en 1 treincompagnie. De 6e brigade in het Noorden, bestaat uit 3 regimenten, 1 zelfstandig bataljon à 2 compagnieën en 1 bergbatterij, alsmede 4 mitrailleurfdeelingen. Elke brigade heeft een muziekkorps van 15 musici.

In den generalen staf telt men 1 generaal-majoor, 4 hoofdofficieren, 10 kapiteins, 12 adjoints en 14 adspiranten, alsmede 9 onderofficieren, allen natuurlijk vast in dienst.

Wat de verschillende Wapens betreft, zoo telt de *infanterie*, onder het toezicht van een inspecteur (generaal-majoor), 16 regimenten à 3 linie- en 1 landweerbataljon, 4 zelfstandige bataljons (daaronder de Jagers) en 14 mitrailleurfdeelingen à 4 stukken te zamen aldus

52 liniebataljons, 16 landweerbataljons à 6 compagnieën en 3 à 2 compagnieën. Bovendien zijn er voor elke brigade en voor de Garde 7 onderofficiersscholen, met van 110 tot 160 élèves, die 3 jaren achtereen een uitmuntend onderwijs ontvangen.

Dit kader is dus van veel waarde voor de troepen, en eischt voor de vorming een groot aantal officieren en onderofficieren, die steeds geoefend worden en in vasten dienst zijn. De school van de Garde te Kristiania heeft nog een extra-cursus van één jaar.

De *cavalerie* eveneens onder het toezicht van een inspecteur (generaal-majoor), telt, behalve een 1 onderofficiersschool, 1 rij-school en 1 ordonnansenafdeeling, 3 regimenten dragonders met mitrailleurafdeelingen. Bij mobilisatie vormen het 1ste en 2e regiment elk 2 liniekorpsen à 3 eskadrons en 1 landweerkorps à 2 afdeelingen; het 3e regiment (bij de 5e brigade te Drontheim) daarentegen 4 linie-eskadrons en 1 landweerafdeeling; te zamen dus 5 korpsen of regimenten met 16 eskadrons, 5 landweerafdeelingen en 5 mitrailleurafdeelingen à 4 stukken.

De *rijwielcompagnieën*, in het geheel 5, tellen ieder 4 officieren, 8 onderofficieren en 119 man.

De *artillerie* bestaat uit:

I. *veldartillerie*. Onder een generaal-majoor, als inspecteur, tevens belast met het toezicht op de constructie van het materieel, telt 3 regimenten veldartillerie, 1 bataljon positiegeschut, alsmede 3 bergbatterijen. Verder nog 1 onderofficiers-, 1 rij- en 1 stukrijderschool, alsmede 1 school te Drontheim tot opleiding van onderofficieren.

Elk regiment telt 2 liniebataljons, 2 landweerafdeelingen en 1 parkcompagnie; de bataljons hebben respectievelijk 5 en 4 batterijen à 4 stukken, terwijl de landweerafdeelingen bij mobilisatie half zoo veel batterijen vormen als de linie.

Het positie-bataljon telt 4 linie-compagnieën en 1 landweerafdeeling; ééne van de compagnieën maakt de bediening uit van 8 12 cM. houwitser en de 3 andere van 8 10,5 cM. kanonnen. Bij mobilisatie worden de compagnieën verdeeld in 2 batterijen à 4 stukken.

Evenzoo hebben de 3 bergbattèrijen in tijd van vrede 8 stukken, maar worden in tijd van oorlog gesplitst in 2 batterijen à 4 stukken.

De geheele veldartillerie telt dus 27 linie-batterijen à 4 stukken, 12 landweerbatterijen, 6 parkcompagnieën, 2 batterijen houwitser en 6 kanonbatterijen, positie-artillerie, alsmede 6 bergbatterijen.

II. *kust- en vestingartillerie*. Staat eveneens onder het bevel van een generaal-majoor, als inspecteur, die tevens chef van de kustversterkingen is en het toezicht heeft over de constructie van het materieel en de yerspermijnen, waartoe hij over de noodige bureaux beschikt.

De onderofficiersscholen van de vestingartillerie, in het geheel 5 met te samen 188 élèves, zijn tevens bezettingstroepen in de grootere kustwerken.

Als troepen heeft men in het geheel 6 bataljons met 18 compagnieën en 1 zelfstandige compagnie.

Te Oscarsborg (Kristianiatjord) zijn het 1ste en 2e bataljon met 7 compagnieën en 1 signaal- en 1 mijnafdeeling;

te Tonsberg: 1 zelfstandige compagnie, 1 signaal- en 1 mijnafdeeling;

te Kristianssand: het 3^e bataljon met 2 compagnieën, 1 signaal- en 1 mijnafdeeling;

te Bergen: het 4^e bataljon met 3 compagnieën, 1 signaal- en 1 mijnafdeeling;

te Agdenes (bij Drontheim): het 5^e bataljon met 2 compagnieën en 1 signaalafdeeling;

te Frederikstad 1 mijnafdeeling.

Het 6^e bataljon is vestingartillerie en telt 3 compagnieën, waarvan eene te Kongsvinger en 2 andere in de nieuwe werken, die ten Oosten van Kristiania zullen worden gebouwd. ¹⁾

III. *de technische artillerie*. Staat onder het bevel van een kolonel, die de verschillende arsenalen, wapen-, kanon-, patroon- en kruidfabrieken, de controle en de constructie van het materieel onder zich heeft, alsmede de schietschool van de infanterie.

De genie onder een generaal-majoor, als inspecteur, telt, behalve het stafpersoneel, eene genie-commissie, en eene onderofficiersschool met 4 jarigen cursus, één regiment van 1 sappeur- en 1 telegraafbataljon, 2 pontoncompagnieën en 2 landweercompagnieën voor de troepen in zuidelijk Noorwegen. Voor die in het Noorden zijn er 2 sappeur-, 2 telegraafcompagnieën en 2 landweerafdelingen.

Als *treintroepen* heeft men onder een luitenant-kolonel, als inspecteur, 6 treincompagnieën, terwijl in eene school van 100 dagen, dienstplichtigen tot korporaal worden opgeleid.

Tot eene goede organisatie behoort ook nog personeel voor de legerverpleging en voor den geneeskundigen dienst. In dat opzicht is er in Noorwegen niet gespaard. De intendance staat onder een kolonel, die het beheer heeft over werkplaatsen, depots en magazijnen, alsmede eene school tot vorming van het noodige kader uit dienstplichtigen; het vaste personeel is bovendien vrij talrijk.

De gezondheidsdienst staat eveneens onder een chef met den rang van kolonel, wien een staf en andere organen zijn toegevoegd. Verder heeft hij het bevel over de inrichtingen van onderwijs, het korps van den gezondheidsdienst, dat 6 compagnieën telt en 6 brigade-officieren van gezondheid. In het geheel telt het vaste personeel 64 officieren.

Eindelijk bezit het Rijk 506 paarden voor de verschillende scholen en de bereden Wapens; de meeste militaire paarden, in het geheel 3708, zijn echter in het bezit van privaatpersonen, en worden zoodra

¹⁾ Hiervoor en voor werken op de Lofoteneilanden zijn voor 1910 1.500.000 Kr. toegestaan.

geoeffend wordt, tegen eene zekere vergoeding, ter beschikking van de verschillende afdeelingen gesteld. Bij mobilisatie worden de verder noodige paarden opgevorderd. De bereden officieren moeten zelf hunne paarden aanschaffen, waarvoor zij elk jaar eene bepaalde som ontvangen.

Men ziet uit dit kort bericht, dat de nieuwe legerwet in Noorwegen op goede grondslagen rust, en dat dit Rijk van slechts 2.500.000 inwoners een vrij groot leger (80.000 man linie, 35.000 man landweer) met alle moderne inrichtingen (met uitzondering van aëroplanes of ballons) op de been kan brengen. Wel is de diensttijd kort, maar de manschappen zijn aan een hard leven gewoon, vlug in het marcheeren en het beklimmen van bergen, en beziel met groote vaderlandsliefde. De officieren, zoowel de vaste als de dienstplichtigen, ontvangén eene goede opleiding (de eerste gedurende 3 jaren, de anderen in één jaar, waarna zij nog een jaar moeten dienen) en de vaste onderofficieren worden zoo goed opgeleid, dat zij niet bij die van eenig ander leger ten achter staan. De jaarlijksche onkosten bedragen circa 14 millioen kronen, niet veel meer dan het oude leger kostte, ofschoon men eene brigade meer, de regimenten bij de infanterie en batterijen van 4 stukken gekregen heeft. Hierdoor is het aantal vaste officieren vermeerderd en heeft men dus, helaas, moeten bezuinigen door vermindering van het aantal vaste onderofficieren (van 6 tot 4 à 5 per compagnie). Aan de andere zijde heeft het Rijk de toelagen aan de schietvereenigingen van 190.000 Kr. 's jaars tot 350.000 Kr. verhoogd.

Kopenhagen, 1911.

P. N.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Amerika (Vereenigde Staten van Noord-): Voorbereiding tot den oorlog. Proef met zelflaadpistolen. Proeven met nieuwe cavalerie-uitrustingstukken. Ontslag van ongeschikte officieren, M. Woch., N°. 17. Proeven met pantsers. Eerste proef met 35,56 cM. geschut. Ongeval met eene schroefsluiting van een kanon van 12,6 cM. L/50, Jahrb. A. u. M., Febr. Het jaarbericht van den marine-secretaris der Vereenigde Staten voor 1910, Int. Rev., Febr.

België: Groote manoeuvres 1911, M. Woch., N°. 18. 24 cM. kust-houwtiers, Jahrb. A. u. M., Febr. De militaire luchtvaart in België. De vestingmanoeuvres in België van 1910, Int. Rev., Febr.

Bolivia: Bestellingen vangeschut bij SCHNEIDER, Jahrb. A. u. M., Febr.

Bulgarije: Verandering der militaire territoriale indeeling van het land. Detacheering van officieren in het buitenland, M. Woch., N°. 18. Legerbegroting naar 1911, Jahrb. A. u. M., Febr. Aanschaffing van de parade-kolbak, M. Woch., N°. 22.

Canada: Winteroefening van de Koninklijke Canadeesche rijdende artillerie, Jahrb. A. u. M., Febr.

Chili: Versterkingen. Artilleriematerieel, Jahrb. A. u. M., Febr.

China: Militair onderwijs, Streffl., N°. 1.

Duitschland: Prijsvraag voor eene officiersmusette, Streffl., N°. 1. Bewapening der nieuwe rijdende batterijen. Vervanging van de mortieren van 21 cM., Jahrb., A. u. M., Febr. Voorschriften voor luchtscheepvaart en vliegwezen. Aanbouw van oorlogsschepen in 1911. De politieke dienst van de vloot des winters in het buitenland, Int. Rev., Febr.

Engeland: Cursus in astronomie voor officieren. Legermanoeuvres 1911. Schietcursus voor officieren, M. Woch., N°. 9. Nieuwe veld-houwtiers, Streffl., N°. 1. Manoeuvres in Indië, M. Woch., N°. 19. Legersterkte. Houwtiers van 11,4 cM. Havenversperringen met staal-draad. De Britten en de algemeene dienstplicht, Jahrb. A. u. M., Febr. Majoors, commandanten van veld-artilleriebrigades. Joodsche feestdagen. Kaarten voor krijgsspel oefeningen, M. Woch., N°. 20.

Frankrijk: Vreemdenlegioen. Reservebrigade. Militaire muziek-korpsen. Bewapening met de lans, M. Woch., N°. 8. Straffen, opgelegd door den krijgsraad. »Officiers en réserve spéciale«, M. Woch., N°. 11. Generaal MICHEL vice-president v. d. oppersten krijgsraad. Veldtochtmedaille 1870-71. Mouterij te Toulon, M. Woch., N°. 12. Analfabeten-cursus in het leger. Militaire maatregelen, naar aanleiding van de spoorwegstaking in October 1910. Streffl., N°. 1. Generaal LAMIRAUX, M. Woch., N°. 16. Broodbereiding. Bewapening der genie.

Koloniale leger. Geweren van oud model. Rations voor officierspaarden. St. Cyr en Polytechnische School, M. Woch., N°. 18. Veranderingen aan het 7,5 cM. veldgeschut M. 97. Automobielmunitie-colonnes. Nieuwe gegevens betreffende het 30,5 cM. veldgeschut. Het leger en het kiesrecht. Verbetering van de materiele positie der officieren. Hoogere militaire studiën. Hervorming van den generalen-stafdienst. Inspectie voor de luchtvaart. Koloniale leger. Vermeerdering van het aantal militaire dokters. Marine, Jahrb. A. u. M., Febr. De hervorming van den generalen staf. Het ontwerp-reglement voor de Fransche artillerie. Nieuwe bepalingen op het bereden maken der officieren. Toelagen bij den luchtvaartdienst. De nieuwe Fransche marinebegroting. Oprichting van nieuwe skischolen, Int. Rev., Febr. Kostelooze opname in de militaire scholen. Lichte schoen. Adjudanten der koloniale infanterie, M. Woch., N°. 20.

Griekenland: Reorganisatie van de vloot, M. Woch., N°. 16. Bestellingen van geschut, M. Woch., N°. 24.

Italië: Overgang van reserve-officieren naar het actieve leger. Verplaatsing van eene strafcompagnie van Peschiera naar Fenestrelle. Staat der legercommandanten. Maatregelen tot voorkoming van te kleine lichtingen. Onderrichtcursus aan de centrale veldartillerie-school. Garnizoensveranderingen in den herfst van 1911. Proeven met nieuwe vervoerbare oorlogsbruggen, Streffl., N°. 1. Positieregeling der militairen beambten, M. Woch., N°. 16. Verzoeken van officieren om overplaatsing, M. Woch., N°. 17. Voordrachten met lichtbeelden voor soldaten. Vrijwillige formaties. Aviatiek, M. Woch., N°. 18.

Japan: Zending van officieren naar Europa. Oefeningen. Lichtkogel, M. Woch., N°. 11. Nieuw voorschrift op de eerbewijzen, Streffl., N°. 1. Nieuw reglement voor de veldartillerie en den trein, M. Woch., N°. 18. Bijeenkomsten van officieren. Ontwerp-pensioenwet, M. Woch., N°. 20. Luchtvaart. Herstellingsoorden, M. Woch., N°. 22.

Nederland: Verwapening der veldartillerie in Nederlandsch-Indië. Machinegeweren op auto's, Jahrb. A. u. M., Febr. Recruten-contingent 1911. Nieuwe minister van oorlog, M. Woch., N°. 24.

Noorwegen: Nieuw administratievoorschrift, M. Woch., N°. 9. Bouw van eene loopbrug, M. Woch., N°. 16.

Oostenrijk-Hongarije: Cursussen op het gebied van paardenkennis. Opleiding van onderofficieren voor den geneeskundigen dienst, M. Woch., N°. 1., Cursus voor ingenieur-officieren. Taalstudiën der generale-stafofficieren. Militaire verbruiksvereening te Oedenburg. Buitengewoon weerstandsvermogen van het infanteriegeweer, M. Woch., N°. 15. Militair instituut voor scherm- en gymnastiekonderwijzers. Senaatspresidenten bij militaire gerechtshoven, M. Woch., N°. 19. Militair instituut voor scherm- en gymnastiekonderwijzers. Opleiding van officieren voor den telefoon- en telegraafdienst. Hervorming van de gendarmerie-opleiding, M. Woch., N°. 23.

Rumenië: Verandering der wet op de legeraanvulling, M. Woch., N°. 8.

Rusland: Reorganisatie van het technische comité van de hoofdintendance. Uitrusten der troepen met zoeklichten. Commando-

wisseling in het district Wilna, Streffl., N°. 1. Reorganisatie van de intendance. Rusland in het Verre Oosten. Voorschrift voor de generaalsinspecteurs. Bevordering van generaals. Programma voor de organisatie en uitrusting van de weerbare jeugd. Geneeskundige verpleging van het leger, Jahrb. A. u. M., Febr. De legerbegrooting voor 1911. Bericht over den gezondheidstoestand van het Russische leger. De tegenwoordige Russische vloot. De Russische »Patjäschnyje«-troepen (jonge verkenners), Int. Rev., Febr.

Servië: Schulden in het officierskorps, Streffl., N°. 1.

Spanje: Officierstractementen. Ontslag van officieren, M. Woch., N°. 22.

Turkijë: Treineskadrons voor onderricht. Turksche leening, Streffl., N°. 1. Aanbouw van oorlogsschepen, M. Woch., N°. 17. De nieuwe indeeling van het Turksche leger, Int. Rev., Febr.

Zweden: Cursus in gymnastiek, M. Woch., N°. 9. Versterking van Stockholm, Jahrb. A. u. M., Febr.